

Natur & miljø

1.2024 | Et magasin fra Naturvernforbundet

Kampen
mot
nedbyggingen

HURRA!

SNART ER DET IGJEN TOG HELE VEIEN
MELLOM OSLO OG TRONDHEIM!

Takk for at du har vært tålmodig. Snart kan du igjen reise på
Dovrebanen hele veien uten buss for tog.

Komfortabelt. Effektivt. *Klimasmart.*

Velkommen om bord!

Besøk oss på sj.no

NORD

Aktuelt

56 «Det er få som sier at oljekrana skal skrus av i morgen. Men det vi gjør i Norge nå er å sette rekord i nye letelisenser! Det er ikke bærekraftig, hverken økonomisk eller miljømessig», sier nestleder Randi Storhaug i Naturvernforbundet.

Foto: Kristian Skjellum Aas

- 4** Sprenger øyrike for lakseoppdrett
- 8** Kappes i småbiter i turbinene
- 36** Naturvernforbundet 110 år
- 40** Saksøkte staten – tapte, men anket
- 43** Med toget til Berlin
- 46** Plastens runddans
- 48** Vill, vakker og truet
- 52** Miljøvern i krigens Ukraina

Faste spalter

- 6** Leder: På tide å røske opp
- 61** Leders hjørne
- 64** Organisasjonsspalten
- 65** Tegneserier
- 65** Quiz

Tema

28 «Det er vanvittig å tenke på alle de kampene som pågår, over hele landet, hele tiden, for å ta vare på naturen», sier Nelly Einstulen i Naturvernforbundet i Ottadalen og Sel.

- 15** Tema: Naturens voktere
- 16** Bygges ned, bit for bit
- 18** Rådmund hjelper makrellterner
- 22** Møt fem nye medlemmer
- 24** Louise vil redde klær
- 26** Frode vil berge ei elv
- 28** Nelly hytter mot hytter
- 30** Synnøve stopper skogsbilveier
- 32** Ole vil stanse motorveier

Foto: Frode Krogglund

«Ålen er kritisk trua og står i fare for å dø ut, derfor er det satt i gang tiltak for å ta vare på arten. At ål dør i vannkraftturbiner er en av de negative påvirkningene som er grunnen til at arten er utrydningstrua.»

Rebecca Biong, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Førsteside

Norge bygges ned.
Design: Eivind Stoud Platou/Handverk

Øyriket Træna er et unikt naturområde på Helgelandskysten. Oppdrettsanlegget er planlagt på Rossøyan bak til høyre i bildet (hvit ramme).

Foto: Hans Petter Sørensen

Vil sprengne ut oppdrettsanlegg på ikoniske Træna

Et enormt oppdrettsanlegg skal sprenges ut på Norges kanskje mest ikoniske kyst. Det vil ramme et stort naturområde og en rekke truede arter.

Tekst: KJETIL GRUDE FLEKKØY
kgf@naturvernforbundet.no

To øyer nord i Træna skal nærmest jevnes med havflaten. Et oppdrettsanlegg skal bygges. Et helt spesielt naturområde med truet

dyre- og planteliv vil bli skadet. Hvis byggeplanene blir noe av.

Øygruppen midt på Nordlandskysten er kjent som et gammelt utvær, blant de vakreste stedene i landet. Øyriket tiltrekker seg tusenvis av turister årlig. Utenom

«hovedøya» Husøya har øyene spredt bebyggelse og fiskeanlegg. Træna har et svært rikt dyreliv med mange truede og rødlistede arter, og området er ett av bare en håndfull steder med sin spesielle naturtype.

Vil sprengne ned øyene

Her vil Gaia Salmon Holding bygge et landbasert oppdrettsanlegg. Arealet på 250 mål tilsvarer 35 fotballbaner eller et rektangel på 250 x 1000 meter. Anlegget vil fylle både Inner- og Ytterrossøyene.

Gaia Salmon Holding selv skriver:

«Et landbasert oppdrettsanlegg vil medføre irreversible naturinngrep. Øyene vil bli delvis nedsprenget, sundet mellom dem vil bli utfylt, og det vil etableres moloer for å beskytte anlegget samt havneområde i sjø mot vind, bølger og stormflo.»

De to Rossøyene skal sprenges og planeres ut, og en stor fylling vil binde dem sammen. I tillegg til selve «akvakulturanlegget» skal det bygges havneanlegg med molo, helikopterplass og teknisk infrastruktur. Prosjektet

Skisse av det landbaserte oppdrettsanlegget som Gaia Salmon Holding ønsker å bygge på Rossøyene nord i Træna.

omfatter også et 7-8 ganger større område – 1 850 mål – i sjøen, inkludert et titall andre øyer og holmer. I omfang likner det prosjektet vist i NRK-serien Oppsynsmannen.

Et mål med å legge anlegget så langt ut, er å unngå smitte fra eksisterende anlegg. På land unngår man også rømming.

«Litt og litt»

Naturvernforbundet og flere andre miljøorganisasjoner har protestert og krevd en solid konsekvensutredning.

– Det er ganske spesielt å tenke at dette området egner seg for industri. En slik utbygging vil føre til enorme, irreversible ødeleggelser, oppsummerer Frode Solbakken, leder for Naturvernforbundet i Nordland.

– Det er temmelig eksotisk å tenke seg at slik industri passer i denne naturen, sier Frode Solbakken, leder for Naturvernforbundet i Nordland.

Foto: Privat

Organisasjonene beskriver en industrialisering av et unikt område for natur, landbruk og friluftsliv. Det blir omfattende sprenginger, overskuddsmasser og støy både i anleggs- og driftsfasen. Utbyggingen vil kreve betongfundamenter, lyssetting og lysforurensning, og store mengder partikler vil spres i sjøen.

– Kommunen kan komme til å si ja. Dette er jo bare «litt» av mange øyer i Træna, men som Oppsynsmannen viste, er ikke slik «bit for bit»-nedbygging bærekraftig, sier Frode Solbakken.

– Gaia Salmon Holding må trekke planene sine, eller Træna kommune må stoppe planarbeidet.

Slam skader livet i sjøen

Havet og de grunne områdene rundt øyene ligger i randsonen for «Selvær IBA» (Important Bird and Biodiversity Area), oppført i offentlige registre som naturbeitemark. Det er et globalt viktig område for fugl og fisk. En av Norges mest truede arter, nordlig sildemåke, hekker her. Også en av de største gjenværende bestandene av hubro finnes langs kysten her.

– Sjøen rundt og livet der vil bli skadet, sier Per-Erik Schulze, marinbiolog og fagrådgiver i Naturvernforbundet.

– Havet er robust, men store punktutslipp i grunt hav vil over tid gi en opphopning av slam og næring. Moloene vil endre strømforsholdene og trolig forsterke skadene i et sårbart område.

«En gullgruve»

For bedrifter som vil bygge oppdrettsanlegg, er landanlegg «gull». Mens en vanlig konsekssjon i sjø kan koste over 100 millioner kroner, deles landkonsesjoner typisk ut gratis.

– Intensjonen fra start var sikkert god,

men det betyr en gedigen subsidiering av anlegg som ikke er bærekraftige, sier Schultze.

Slik oppdrettsnæringen brer om seg, mener han det til og med kan skade andre viktige næringer, som turisme.

«Alle» protesterer

Flere offentlige instanser har allerede tatt kraftig til orde mot planene. **Miljødirektoratet** omtaler havområdet som «særlig verdifullt og sårbart». **Nordland fylkeskommune** sier planene bryter med regler for alt fra vern av strandsone, sjøområder og kulturminner – og sier alternative plasseringer burde vært vurdert. **Statsforvalteren** er kritisk til om Rossøyan i det hele tatt egner seg: Øyene huser mange sjeldne plantearter. Sjøen er et sammenhengende økosystem som er viktig leve- og gyteområde for mange dyre- og plantearter.

Om byggingen skal bli noe av må Træna kommune først lage et planprogram, utrede konsekvensene og så foreslå en reguleringsplan som må ut på høring. Reguleringsplanen kan være godkjent sent i 2024. Statsforvalteren kan protestere. Men blir den blir vedtatt, kan Gaia Salmon Holding så søke om en akvakulturtillatelse – før byggingen kan starte.

– I Norge bestemmer kommunene mye av arealbruken. De må ta hovedansvaret for at vi har havnet i en naturkrise, oppsummerer Frode Solbakken.

– Træna kommune har et stort ansvar for naturen den forvalter, også Rossøyan. ■

PS:

Det finnes planer for liknende landanlegg i Tysvær, Gulen, Kinn, Rødøy, Hustadvika, Fitjar, Andøy, Øygarden, Bremanger og Askvoll.

På tide å røske opp

Kristian Skjellum Aas
Redaktør,
Natur & miljø

Norske styresmakter, av alle farger og fasonger, må begynne å behandle naturen som det den er. Ikke som noe man skal bedrive språklige krumspring for å kunne rettferdiggjøre nedbygging av.

VINTEREN HAR STÅTT i naturvernets tegn. NRKs oppsiktsvekkende artikkelserie om nedbygging av norsk natur, og mangelen på beskyttelse som naturen har, sjokkerte mange. Nyhetssakene ble fulgt opp av Bård Tufte Johansen, som i serien «Oppsynsmannen» tok turen til mange av de stedene der natur bygges ned, og snakket med mange av folkene som kjemper naturens sak.

Det er åpenbart at naturen trenger bedre beskyttelse i Norge. Når næringspolitikk blir en konkurranse mellom kommuner for å planere flest mulig kvadratmeter nær motorveier så man kan ha ledige arealer til «næringsparker», er det noe rivruskende galt. Når bunntråling fortsatt er lovlig i alle marine verneområder, er de ikke vernet – de er juksevernet.

Regjeringen ser ut til å være mer opptatt av ordbruken om natur, heller enn å faktisk verne om den. Gjennom de siste ukene har vi på mer eller mindre pedagogiske måter blitt fortalt at FNs naturavtale ikke krever «30 prosent vern», men «30 prosent beskyttet natur». Regjeringens definisjon på beskyttelse ser ut til å være svært vid – og omfatte alt som ikke er vedtatt utbygd. Da er det jo ikke noe problem å nå «30 prosent beskyttelse» i et land der mye av arealet aldri vil egne seg for utbygging av alt mulig.

Men her bør ikke Regjeringen gjøre seg til talsmann for en så infantil forståelse av naturavtalen. Formålet med avtalen er grundig beskrevet i selve avtaleteksten – den skal «påskynde, muliggjøre og oppdigne til en umiddelbar og gjennomgripende innsats fra regjeringer samt regionale og lokale myndigheter, med involvering fra hele samfunnet,

for å stanse og reversere tapet av naturmangfold og oppnå de resultatene som er fastsatt i rammeverkets visjon, oppdrag, hovedmål og mål, og dermed bidra til å nå de tre målsetningene i konvensjonen om biologisk mangfold og dens protokoller». Og da holder det ikke med fine ord, bunntråling i verneområder og dispensasjon til alle som søker, altså.

Det er summen av alle de små utbyggingene som gir press på naturen. Hver for seg virker de ikke så truende, men til sammen blir effekten for naturen enorm. Her har Regjeringen et stort ansvar i å veilede kommunene, samt å trække på bremsen for de mest naturødeleggende prosjektene de selv legger til rette for. Dessverre ser vi få spor av dette i for eksempel Nasjonal Transportplan: det skal fortsatt bygges motorvei til Ringerike gjennom internasjonalt vernede våtmarksområder. Verneområdet i Lågendeltaet har fått en «stripe» gjennom seg, for å legge til rette for motorvei. Slike prosjekter beviser for en hel verden at norsk natur ikke er «beskyttet», selv når den er vernet.

Vi ser det samme innen energiprojekter. «Mer av alt, raskere» er ikke en strategi som tar hensyn til naturen. Når vi i tillegg vet at energisparing er det tiltaket med størst effekt i Energikommisjonens rapport, men dette ikke prioriteres politisk i noen særlig grad, er det naturen som blir tapende. Igjen.

Norske styresmakter, av alle farger og fasonger, må begynne å behandle naturen som det den er: fundamentet og premissleverandøren for våre liv og vårt samfunn. Ikke som noe man skal bedrive språklige krumpring for å kunne rettferdiggjøre nedbygging av. ■

Natur & miljø

Utgiver:
Naturvernforbundet
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge.
Telefon 23 10 96 10
Telefaks 23 10 96 11
E-post: redaksjonen@naturvernforbundet.no

Redaktør: Kristian Skjellum Aas
ka@naturvernforbundet.no
Journalist: Tor Bjarne Christensen
tbc@naturvernforbundet.no
Journalist: Lise Helset Eide
le@naturvernforbundet.no
Journalist: Kjetil Grude Flekkøy
kgf@naturvernforbundet.no
Annonser: GMK, tlf 55 10 10 97
Layout: Ketill Berger, Film & Form
Trykkeri: Ålgård Offset AS

Abonnement:
Første år: 195,-
Bedrifter/institusjoner: 700,-
Enkeltpersoner: 360,-
Bestilles hos medlem@naturvernforbundet.no
Naturvernforbundet innestår ikke for miljøvennligheten til de bedrifter, tjenester eller produkter som det annonseres for i Natur & miljø.

 Naturvernforbundet

 Fagpressen

 TRYKT I NORGE
NO - 4660

 SVANEMERKET
Trykkeri
2041 0652

La naturen gå i arv!

I over hundre år arbeid har vi vist at naturvern nytter. Ønsker du å etterlate en gave for å sikre våre felles naturverdier, kan du testamentere et beløp til Naturvernforbundet.

Familie kommer alltid først. I Norge er det arveloven som bestemmer hvordan arv fordeles. Du kan trygt velge å donere til gode formål og samtidig sikre at barn og ektefelle får sin del. Størrelse på donasjon ved arv er det du som velger.

Les mer på www.naturvernforbundet.no/testament

Død laks og ørretsmolt nedstrøms Fostveit kraftverk i Tvedestrand samlet inn på én dag, 6. mai 2009.

Foto: Frode Kroglund

Stor undersøkelse blant norske vannkraftverk:

Gjør lite for å

hindre fiskedød

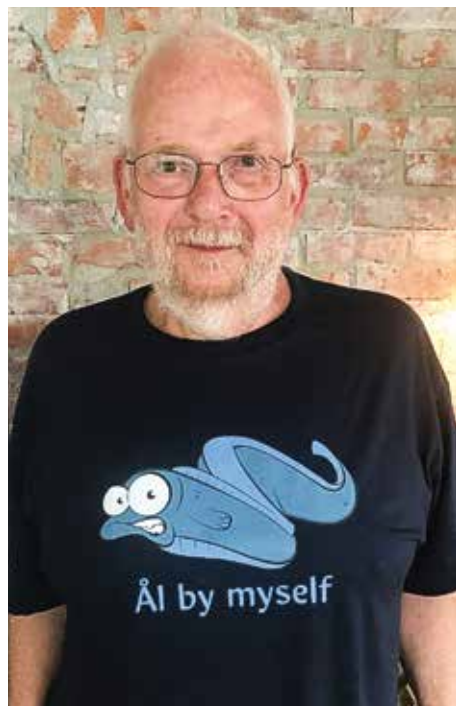

Norske vannkraftverk gjør svært lite for å sikre at vandrende fisk kommer uskadd forbi anleggene. Ål, laks og sjørørret blir fortsatt hakket i stykker i turbiner, til tross for at problemet er velkjent. Det viser en undersøkelse som Natur & miljø har gjennomført.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

- Færre enn ett av tre kraftverk har utstyr som hindrer skade på fisk
- Kun 6,5 prosent har vedtak om å montere slikt utstyr
- Bare 16 prosent har undersøkt om fisk blir skadet i sine anlegg

I en fersk undersøkelse har Natur & miljø bedt landets kraftverkseiere svare på noen enkle spørsmål. Blir fisk skadet i deres

Frode Kroglund, tidligere forsker og ansatt hos Statsforvalteren i Agder.

Foto: Privat

anlegg? Hva har de har gjort for å hindre det? Og hva er grunnen til at utstyr som kan hindre skade ikke er montert? Undersøkelsen viser at det bare er noen få kraftverk som har tatt oppgaven om å sikre fisken trygg passasje så alvorlig at de har gjort tiltakene som er nødvendige.

Et strukturelt problem

– Fiskevandringsundersøkelsen viser at vi har et strukturelt problem, sier Rebecca Biong, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

– Urovekkende mange vannkraftverk mangler trygge løsninger for at fisken skal kunne svømme uskadd forbi, og de færreste kraftverkseierne har gjort undersøkelser for å se om deres kraftverk skader fisk. Jeg tror det er store mørketall som ikke er avdekket i denne undersøkelsen, og håper Norges vassdrags- og energidirektorat vil komme på banen og ta et overordna ansvar her, sier Biong.

Når vandringsveien blir dødsfelle

Det finnes omtrent 1800 vannkraftverk i Norge, og mange av dem ligger i elver som vandrende fiskeslag har brukt i tusenvis av år. Ål og laks vandrer over store strekninger og lever viktige deler av livet sitt i norske elver – laksen for å gyte, ålen for å vokse seg stor. Der de tidligere kun møtte stryk og

Rebecca Biong, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Foto: Lise Helset Eide

strømmende fritt ellevann, blir de nå møtt av rørgater, turbiner og damanlegg svært mange steder. Det hindrer dem ofte i å ta seg opp til verdifulle elvestrekninger og innsjøer. Der det er mulig å passere, må fisken legge ut på en livsfarlig ferd som altfor ofte ender med at den blir skadd eller drept. Både laks og ål er rødlistet. Vindturbiner skader fugler, vannturbiner skader fisk. Kraften har en høy pris for naturen.

– Alle elvekraftverk skader fisken

– Ja, det dør mye fisk som følge av norske vannkraftverk, sier Frode Kroglund, tidligere forsker og ansatt hos Statsforvalteren i Agder. Han er blant dem som har jobbet mye med dette temaet i Norge.

– Alle norske elvekraftverk som er på en strekning med vandrende fisk skader fisken. Noen har hurtigspinnende turbiner som skader mange, og så har vi kraftverk med store saktespinnende turbiner som skader færre. Dette er ikke noe nytt tema. Dette har man visst om lenge, sikkert i hundre år. Miljøverndepartementet hadde rapporter om dette allerede på 1970-tallet, sier Kroglund.

Få kjenner til skader

Fiskevandringsundersøkelsen 2024 ble sendt ut til nærmere 400 kraftverkseiere som til sammen har mer enn 1200 av landets vannkraftverk. Da Natur & miljø gikk i trykken, hadde vi fått svar for 760 av kraftverkene. Blant dem oppga 231, eller cirka en tredel, at det er vandrende fisk i vassdrag knyttet til deres anlegg. Undersøkelsen viser at laks er registrert ved 20 prosent av disse kraftverkene, mens 17 prosent har sjørørret og 11 prosent har ål. I tillegg forekommer vandrende fisk som storørret, sjørøye, harr og sik i elver ved en del kraftverk.

– Ålen er kritisk trua og står i fare for å dø ut, derfor er det satt i gang tiltak for å ta vare på arten. At ål dør i vannkraftturbiner er en av de negative påvirkningene som er grunnen til at arten er utrydningstrua. Det er helt bakvendt at ålefiske har vært forbudt i Norge siden 2009, og at vi til og med har innført en egen forskrift om fangst av ål som sier at fangst er forbudt, samtidig som kraftverkene i Norge får fortsette driften som normalt, sier Biong.

Også villaks, sjørørret og sjørøye er under sterkt press og med betydelig bestandsnedgang i mange vassdrag. Skader og død i kraftverk med dårlige eller manglende passasjer gjør bare vondt verre også for disse artene.

Kjenner dere til/har dere fått tilbakemeldinger om at fisk skades under vandring i deres kraftverk?

	Antall	Prosent
Ja	36	15,6
Nei	183	79,2
Vet ikke	12	5,2

Er det montert installasjoner/utstyr for å sikre at ål og annen vandrende fisk kommer uskadet forbi deres vannkraftverk?

	Antall	Prosent
Ja	64	27,7
Nei	148	64,1
Vet ikke	0	0,0
Ubesvart/uaktuelt	19	7,6

Har dere gjort vedtak om å montere installasjoner/utstyr for å sikre at ål og annen fisk kommer uskadet forbi deres vannkraftverk?

	Antall	Prosent
Ja	15	6,5
Nei	176	76,2
Vet ikke	3	1,3
Ubesvart/uaktuelt	37	16,0

Av 760 kraftverk oppga 231 kraftverkseiere at de har forekomst av vandrende fisk knyttet til sine kraftverk. Blant de 231 har 20% laks, 17% sjørøret og 11% ål. Kun 15,6 % kjenner til at fisk blir skadd i sine kraftverk, og 27,7 har gjort tiltak for å hindre skade på fisken.

Kilde: Fiskevandringundersøkelsen 2024, Natur & miljø

Få undersøker

Det er imidlertid ganske få som mener at deres anlegg rammer livet i elva. På spørsmålet om de kjenner til at fisk blir skadet under vandring i kraftverket deres, svarte 16 prosent ja og 79 prosent nei. Det kommer også fram at de aller fleste kraftverkene ikke har gjort noe for å finne det ut. Hele 66 prosent svarte at de ikke har undersøkt om fisk blir skadd i anleggene deres, 17 prosent svarte ja.

Kroglund er ikke overrasket over svarene.

– Det er god grunn til at vannkraftverkene ikke kjenner til at fisk skades. Det er ikke så lett å oppdage dette. Fiskene er små, og de synker etter at de dør – og da ser man dem ikke. Og de leter ikke etter døde fisk. Hvis man skal oppdage dette, må man undersøke det ordentlig, og det er det få som gjør, sier Kroglund.

Gitter og fisketrapp

Blant kraftverkene som har gjort tiltak, finner vi flere ulike installasjoner. De vanligste er gitter på inntak og utløp for å hindre at

En liten andel av ålen plukket opp som turbindrept fisk 25. oktober 2013. Dette bidro til at Foss-tveit kraftverk ble kalt inn til konsesjonsbehandling, noe som resulterte i en ombygging av kraftverket i 2023.

Foto: Frode Kroglund

fisk kommer inn i turbinene. Noen har fisketrapp og andre opplegg for oppvandring og/eller nedvandring. Mange av fisketrappene er imidlertid gamle, og ikke alle fungerer like godt.

Det er først de siste årene at kraftverk i Norge har begynt å ta i bruk bedre tilpassede løsninger. Både Sintef og Norsk institutt for naturforskning har kommet med anbefalte opplegg. Blant dem finner vi Rafoss kraftverk i Kvinesdal i Agder, hvor det både er registrert laks og sjørøret. I vår undersøkelse forteller Sira-Kvina kraftselskap at de har benyttet «best praksis» med toveis fiskevandring, inntaksrist med spalteåpning på 15 millimeter, fiskerenne med utløp til elv og fisketrapp.

HafslundEco opplyser at de på sitt anlegg i Vangen i Aurland har spesialdesignet inntaksrist med 12 millimeter åpning og fisketrapp for toveisvandring ved utløpet. Kraftverket har også egen luke som står åpen når nedvandringen av laksesmolt starter.

– I tillegg er det etablert velfungerende to-veis løsninger i Tovdalselva og i Storelva i Agder og Palmafossen ved Voss og flere er i byggefase. Så noe riktig er på gang, forteller Kroglund.

Stort tema i utlandet

Mange av løsningene som de første norske vannkraftverkene nå begynner å ta i bruk, har lenge vært benyttet i andre land, forteller Kroglund.

Fostveit kraftverk ble bygd om vinteren 2024 for å sikre ålen trygg passasje.

Foto: Frode Kroglund.

Fra versting til best i klassen

Fostveit kraftverk utenfor Tvedstrand har tatt livet av utrolig mange ål, men nå går fisken lysere tider i møte på sin vandring opp Storelva.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Høsten etter at Fostveit kraftverk åpnet i 2008 ble det funnet mellom 100 og 150 døde åler nedenfor anlegget. Året etter var det like ille, og man regner med at den hurtigspinnende turbinen tok livet av nærmere 100 prosent av ålene.

Høsten 2010 ble det satt inn ei luke nederst i demningen, noe som ga en betydelig reduksjon i dødeligheten, og det ble

jobbet med flere tiltak i årene som fulgte. Høsten 2022 overtok Småkraft anlegget, og det ble utarbeidet en miljøplan for å bedre forholdene ytterligere. Vinteren 2024 ble demningen bygget om for å sikre trygg oppvandring og nedvandring for ålen. Blant annet er det satt inn ny varegrind og inntaksrist med mindre spalteåpning. ■

– Det har vært kjent, men det har ikke vært fokus på dette i Norge. Når dette ble kjent, og det ble et stort tema i forskningen på 1970-tallet, var vi i Norge opptatt av sur nedbør, rømt oppdrettslaks, lakseparasitter og minstevannføring. Det har vært vandringskonferanser i utlandet i femti år hvor Norge har deltatt, men ikke gjort noe med saken her hjemme. En av årsakene til det kan være at vannkraftbransjen er en stor og mektig aktør, sier Kroglund.

– NVE har sovet i timen

Naturvernforbundet mener at NVE har sovet i timen. I et brev til direktoratet høsten 2023 påpekte forbundet at NVE som konsesjonsmyndighet har et overordnet ansvar for å sikre at kraftverkene i Norge tar hensyn til det biologiske mangfoldet i vassdragsnaturen.

– NVE har det overordna ansvaret her, men det virker som de har tatt på seg skyldene og en «det man ikke vet, har man ikke vondt av»-holdning. De burde pålegge kraftverkseierne å undersøke om fisk skades

i deres kraftverk, og kreve tiltak, sier fagrådgiver Biong.

«Stilles ikke krav i konsesjonen»

I undersøkelsen vår oppgir kraftverkene forskjellige grunner til at de ikke har utstyr for å sikre fisken trygg vandring. Flere henviser til at det ikke stilles krav om tiltak i konsesjonen. Andre forteller at kraftverket ligger over vandringshindring. Noen sier at problemstillingen ikke er aktuell fordi anlegget enten ligger for høyt for fisken eller at anlegget er skilt fra fiskens vandringsveier. Det er også flere som forteller at de nå er i en prosess hvor de vurderer ulike tiltak.

– Det er viktig at eierne av vannkraftverk skjønner at de er en del av et helhetlig problem. Et kraftverk eller to utgjør ikke den store forskjellen, men i Norge er det rundt 1800 vannkraftverk. Det er klart at økosystemet og artene som lever i elvene i Norge blir påvirket av dette, sier Biong.

Natur & miljø har bedt NVE svare på hvorfor det ikke har vært gjort mer for å hindre at

fisk blir skadd og drept i norske vannkraftverk, men vi fikk ikke svar før bladet gikk i trykken.

I et brev til Naturvernforbundet i januar i år skriver NVE at direktoratet nå aktivt arbeider med å øke kunnskapen om løsninger som kan redusere de negative konsekvensene for fisken. NVE skriver at utfordringer knyttet til fisk og turbiner i første rekke er knyttet til kraftverk i elver og bekker.

Dette er kraftverk som normalt ikke omfattes av vilkårsrevisjon. Det betyr at NVE må bruke andre verktøy for å få til miljøforbedringer. Ifølge Direktoratet kan omgjøring av vilkår og innkalling til konsesjonsbehandling være aktuelle.

«Hvilke krav som blir stilt i disse sakene vil variere fra sak til sak og vil være avhengig av hva som er teknisk mulig å få til og hva det vil innebære i form av kostnader og ulemper», skriver NVE i brevet til Naturvernforbundet.

Om det var forståelig, og i hvilken grad det faktisk hjelper mot fiskedøden som vannkraftverkene forårsaker, gjenstår å se. ■

Naturvernkonto i Cultura Bank

Med en Naturvernkonto i Cultura Bank, kan du spare til din egen fremtid på flere måter. Som kunde hos Cultura Bank kan pengene dine være med på å skape ren luft, rent vann, mer rettferdighet og større fellesskap. Cultura Bank gir lån til miljøboliger, miljøorganisasjoner og andre miljøvennlige virksomheter. Samtidig støtter du Naturvernforbundets arbeid for å ta vare på natur og miljø.

Om støttekontoen Naturvernkonto

Cultura Bank gir, i tillegg til den renten du som innskyter får, et årlig bidrag til Naturvernforbundet som tilsvarer 1,30 % av innestående på kontoen. Les mer om renter og betingelser på www.naturvern.cultura.no.

Slik oppretter du en Naturvernkonto

Gå til nettsiden www.naturvern.cultura.no eller ring Cultura Bank på telefon 22 99 51 99.

Sammen for en ren natur!

Lofoten Avfallsselskap IKS er en støttespiller for å ta vare på natur og miljø i Lofoten. Som avfallsmottak tar vi mot avfall, slik at det ikke havner på avveie, men blir håndtert på godkjent måte.

Vi har også engasjert oss i arbeidet med å redusere forøpling. Gjennom kampanjer mot ulovlig bålbrekking og rydding/mottak av eierløst marint avfall.

Vi har også nylig oppgradert vår 2. miljøstasjon med sorteringsrampe under tak. Det er bedre fasiliteter både kunder og ansatte, og legger til rette for økt grad av kildesortering.

Takk for jobben Naturvernforbundet gjør med miljø - og naturvern!

Sammen holder vi Lofoten ren!

www.las-lofoten.no

Vi som jobber på jernbanen er stolte fordi vi også gjør en innsats for et bedre miljø.

Norsk Jernbaneforbund

Nå kan du donere din Trumf-bonus til naturen

Din oppsparte Trumf-bonus kan du nå gi som støtte til Naturvernforbundets arbeid for å ta vare på naturen og å stoppe global oppvarming.

Skann meg

 Naturvernforbundet

trumf

De som vokter naturen

Naturen bygges ned, bit for bit. Forbrukes, forurenses og forsøples. Men over hele landet finnes det mennesker som kjemper for å ta vare på naturen og miljøet. På alle artene som lever der. Dyr, planter, trær, lav, mose, fisker og fugler. Og mennesker – vi er jo også en del av det hele, og naturen er også vårt leveområde.

INatur & miljø møter du denne gangen noen få av de som gjør en ekstra innsats for å ta vare på den naturen vi alle er avhengige av. Noen jobber for å begrense vårt forbruk, andre med å legge til rette for dyr og fugler, hindre forsøpling eller stanse utbygginger. De er eksempler på naturens voktere. ►

Illustrasjon: Eivind Stoud Platou/Handverk

Naturens

Over hele landet bygges, sprenges, fylles og planeres natur. Til «næringsparker», «vindparker», «hytteparker» og andre ting som definitivt ikke er parker. Men heldigvis er det noen som taler naturens sak, og kjemper for å bevare det som er igjen. I Natur & miljø møter du et utvalg av disse.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Norsk natur bygges ned, bit for bit. Gjennom vinteren har vi stadig fått presentert nye prosjekter som vil spise seg inn i det som tidligere var naturområder. Hver for seg er ikke disse utbyggingene nødvendigvis så store, men ser vi på den samlede effekten av nedbyggingen, blir konsekvensene veldig store. Pluss på noen av de andre truslene som naturen vår står overfor, som klimaendringer og forurensning, og det tegnes et bilde som ikke ser særlig lystig ut.

På nettsiden «Miljøstatus for Norge» samler Miljødirektoratet status for alle miljømål som Norge har påtatt seg. Ett av hovedmålene er at «Ingen arter og naturtyper skal utryddes, og utviklingen til truede og nær truede arter og naturtyper skal bedres». Her er selvinnsikten god, når direktoratet skriver at «Tilstanden og utviklingen for truede og nær truede arter og naturtyper er sprikende, men generelt ikke god nok til at målet nås».

Dessverre er ikke målene som er beskrevet på Miljødirektoratets statusnettside justert i forhold til FNs naturavtale, som ble vedtatt i 2022. Her heter det, i globalt mål 3, at alle land skal «sikre og legge til rette for at innen 2030 er minst 30 prosent av arealene på land og i elver og innsjøer, og av arealene langs kysten og i havet, spesielt områder som er særlig viktige for naturmangfold og økosystemfunksjoner og -tjenester, effektivt bevart og forvaltet gjennom økologisk representative, godt sammenhengende og rettferdig forvaltede systemer av verneområder og andre effektive arealbaserte bevaringstiltak».

Dette skjer ikke uten at noen styrer det. Når 357 kommuner hver for seg skal styre sin areal- og naturpolitikk, der hensynet til kommunale inntekter ofte trumfer hensynet til naturen, trengs noen som følger med og passer på at vi får «økologisk representative, godt sammenhengende og rettferdig forvaltede systemer av verneområder og andre effektive arealbaserte bevaringstiltak». Og når staten ikke vil ta sitt ansvar, må Naturvernforbundets mer enn 100 lokallag komme sterkere inn i bildet.

I temaseksjonen i dette bladet møter du ildsjeler som, på hver sin måte, forsøker å oppfylle målet i FNs naturavtale. På tross av press fra utbyggingsinteresser. Som taler naturens sak i møte med storsamfunnet, og

prøver å finne løsninger som ivaretar naturens mangfold. Aller helst løsninger som også minsker forurensningen og klimagassutslippene.

Uten at det er FNs naturavtale som ligger fremst i pannebrasken til de fleste. Oftest

Illustrasjon: Eivind Stouid Platou/Handøverk

voktere

er det kjærlighet til naturen, og omsorg for mennesker, andre levende vesener og våre etterkommere, som nevnes først. Når kjente og kjære områder bygges ned, er det heldigvis mange som engasjerer seg i kampen for å bevare den naturen man kjenner – som ofte har en viktigere funksjon enn mange tenker.

Men det er ikke enkelt. Når skogsbilveier bygges ulovlig på fyllinger av rivningsavfall og bygningsplast, og senere blir gjort lovlige med et pennestrøk på et kommunalt kontor, er det lett å gå på veggen. Når det

foreslås hyttefelt langt ut i villmarka, som både vil bygge ned sårbar natur og kreve at kommunen legger til rette med vei, vann og avløp gjennom enda mer sårbar natur. Eller når vernede områder med et pennestrøk blir «avvernet» for å gi plass til en motorvei eller ei kraftlinje – selv om det finnes alternativer. Det er da det er viktig å være med i en organisasjon som ser denne helheten, og vet at disse kampene, de henger sammen. De er en kamp for å bevare naturmangfoldet, og sørge for at naturen kan fortsette å

gi sine gratistjenester til oss mennesker: ren luft, rent vann, fotosyntese, planter, insekter, fugler, fisker, mineraler, metaller. Alt vi trenger og alt vi bruker kommer jo opprinnelig fra naturen på en eller annen måte – uansett hvor mye vi har bearbeidet og raffinert det. ■

Rådmund Steinsvåg i Naturvernforbundet i Lindesnes med to makrellterneunger. I flere år har lokallaget jobbet for å hjelpe sjøfuglene, og nå er den dramatiske nedgangen stanset.

Foto: Morten Helberg

Minken er en fremmed art og utgjør en alvorlig trussel mot makrellterner og andre sjøfugler i Norge.

Foto: Karel Bock, iStockphoto

Rådmund hjelper makrellterner

Én mink kan drepe alle ungene i en koloni med makrellterner. Nå har Rådmund Steinsvåg og Naturvernforbundet i Lindesnes tatt opp kampen, og de vil ha med naturvernere over hele landet på en nasjonal redningsaksjon for sjøfugl.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

– Vi har funnet en måte å hjelpe makrellterner på. Går det som vi håper, kan vi snu den dramatiske nedgangen arten nå opplever, sier Rådmund Steinsvåg, leder i Naturvernforbundet i Lindesnes.

På kanten av stupet

Lokallaget har tatt på seg en oppgave som mange mener er umulig. Makrellterneren står som sterkt truet på Artsdatabankens rødliste fra 2021. Den har gått kraftig tilbake og er nå borte som hekkfugl mange steder langs kysten fra Halden til Vestlandet. I perioden fra 1986 til 2013 forsvant åtte av ti fugler fra kysten av Skagerrak. Særlig ille har situasjonen vært i Vest-Agder, hvor bestanden falt med nesten 90 prosent på ti år, fra 2010 til 2020, ifølge Artsdatabanken.

– Makrellternene lever på kanten av stupet, og folk ser dystert på disse fuglenes

sjanse til å klare seg. Men vi mener at vi faktisk kan redde dem. Hvis vi lykkes med det, skal vi greie å hjelpe andre sjøfugler også, sier Steinsvåg.

Mink og matmangel

Han og lokallaget går noen spennende uker i møte. I begynnelsen av mai kommer makrellternene tilbake etter å ha overvintret på kysten av Vest- og Sør-Afrika. De slår seg til i små kolonier på holmer ikke så langt fra land, hvor de legger reirene i små groper på bakken. Det har de alltid gjort, og i uiminnelige tider har det gått bra. Men nå har de en farlig fiende som de ikke har greid å tilpasse seg til: minken. Ved siden av mangel på mat i havet, er minken den største trusselen mot makrellterner og andre sjøfugler.

– Når minken kommer til en koloni, dreper den rubbel og bit. Den er som et ekorn som samler mer mat enn den greier å spise selv. Det ligger i dem at de skal ta så mye som de klarer, sier Steinsvåg.

Voksen makrellterne blir ringmerket. Makrellternene er trekkfugler som overvintrer på kysten av Vest- og Sør-Afrika.

Foto: Klaus Maløya Torland

Naturvernforbundet i Lindesnes bygger flåter hvor terner og hettemåker kan hekke uten å bli angrepet av mink. Her er Rådmund Steinsvåg på en av hekkeflåtene.

Foto: Ado Gerzic

Rømte fra pelsoppdrett

Minken et godt eksempel på hvor galt det kan gå når fremmede arter sprer seg i et annet land. Det lille mårdyret hører hjemme i Nord-Amerika og ble innført til Norge av pelsoppdrettere for snart hundre år siden. Det gikk ikke lang tid før de første dyrene rømte fra minkfarmene, og et stort antall dyr har rømt opp gjennom årenes løp. Det har også vært flere tilfeller der mink har blitt sluppet løs av folk som har aksjonert mot pelsdyroppdrett. Ute i naturen har de tilpasset seg godt, og de fremstår nå som ville dyr som er å finne over hele landet. Men det betyr ikke at minken hører hjemme her. På Artsdatabankens fremmedartsliste står den i kategorien «svært høy risiko». Det betyr at den gjør stor skade og at den sprer seg ukontrollert.

– Minken er en art som kommer fra et sted hvor de ikke kan fråtse i fuglekolonier. Når den kommer til Norge, hvor flere fugler lever i kolonier, så går det galt, sier Steinsvåg.

Nettverk av voktere

For fire år siden startet Naturvernforbundet i Lindesnes sitt makrellterne-prosjekt. De samarbeider med Birdlife, Norges Jeger- og Fiskerforbund, Statens naturoppsyn, hytteeiere og kommunen og har et nettverk med frivillige som bor langs kysten. Hver koloni får en egen ternevokter som skal passe på kolonien og se til minkfellene. Når noen observerer en mink, går alarmen og nettverket varsles. Da lever minken farlig.

– Vi kan ikke styre mattilgangen i havet, men minken kan vi gjøre noe med. Vi ser at så lenge vi klarer å holde minken unna, så

går det bra, sier Steinsvåg.

Resultatene er svært lovende. Makrellternene i området får nå fram rundt femti unger i året. Det gir håp.

– Vi ligger på samme antall terneunger hvert år som før bestanden kollapset. Vi har klart å stabilisere situasjonen og har god tro på at vi kan snu den negative trenden for ternene, sier Steinsvåg.

– Vi ser at vi har funnet en modell som er veldig kostnadseffektiv. I stedet for at noen få skal gjøre veldig mye, er vi mange tannhjul i et stort maskineri. Det har vært stor interesse for dette. Ternene vekker et helt spesielt engasjement, og folk gleder seg over å følge med på arbeidet, sier Steinsvåg.

Drømmer om nasjonalt prosjekt

I år er han ekstra spent på den kommende hekkesesongen. Naturvernforbundet i Lillesand har adoptert prosjektet, og de starter denne våren. Hvis de lykkes der, er dette noe som kan gjøres i stor skala.

– Jeg håper at andre lokallag vil la seg inspirere. Drømmen er at vi kan jobbe etter den samme modellen langs hele kysten. Den dagen vi får til det, kan vi virkelig gjøre en forskjell for makrellterner og andre sjøfugler, sier Steinsvåg.

På den måten kan man kjøpe seg tid og gi sjøfuglene en bedre sjanse til å overleve. For – selv om man fjerner minken – er endringene i havet og matmangel den største trusselen mot sjøfuglene.

– Vi her i Lindesnes kan ikke snu den negative utviklingen i havet, det krever en stor felles innsats. Men hvis vi lokalt kan holde liv i sjøfuglkoloniene våre til vi får løst

de store oppgavene, kan vi gi bestandene en sjanse til å overleve, sier Steinsvåg.

Hentet torsk til mamma

Han vokste opp i Mandal i en tid da livet i havet var helt annerledes.

– Jeg hadde en liten robåt, og var ofte ute og fisket. Jeg fikk alltid fisk – jeg bare peilet meg inn på en torskehåle – og kunne dra ut nesten på bestilling og hente fisk til mamma. Det er totalt forandret. Når jeg drar på sjøen nå, regner jeg ikke lenger med at jeg kommer til å få noe fisk, sier Steinsvåg.

Han synes det er skremmende at endringene i havet har kommet så raskt.

– Det er enda verre for de som kommer etter, som ikke har noe forhold til en natur som fungerer. De er ikke vant til å kunne dra ut og få fisk, derfor reagerer de kanskje ikke på at de ikke får noe heller. Samtidig har jeg tro på at vi kan gjøre noe med dette. Uansett hvor negativ situasjonen er, finnes det håp. Det er terneungene på holmene her i Mandal levede bevis på. Hvis det er nok vilje, så er det mulig å gjøre noe med dette, sier han.

Ukuelig optimist

Han er opptatt å formidle et positivt budskap, og det er mye å glede seg over i arbeidet de gjør. Naturvernforbundet i Lindesnes jobber med blomsterenger, insekter, rydding av spøkelsesteiner, sandsvaler og mye annet.

– Jeg er opptatt av betydningen av å gi folk håp. Når du jobber med naturvern, er det så mye som går feil vei, men hvis du kan vise til noe som går bra, tåler du mer av de tingene som ikke går riktig vei. Det gjør at du holder motivasjonen oppe, sier Steinsvåg. ■

Nedbygging på flere fronter

Tellnes vindkraftverk.
Foto: Naturvernforbundet

Hafjell – en tettbygd hytteby.
Foto: Tor Bjarne Christensen

■ Etter noen år med utbyggingsstopp, planlegges det nå nye vindkraftanlegg igjen i Norge. Flere av planene som er lansert ser ut til å gjenta de samme feilene som ble gjort i første runde: Det planlegges store anlegg i relativt urørt natur, med store konsekvenser for naturen og de som er avhengige av området. Davvi-prosjektet i Finnmark, like ved Rastigaissa, er en av prosjektene Naturvernforbundet har arbeidet mot i flere år allerede, og som nå igjen er aktuelt. Det samme gjelder utvidelse av vindkraftanlegg langs vestlandskysten.

■ Norske kommuner har avsatt nok areal i sine planer til å doble antallet hytter i Norge. Naturvernforbundet ber om at bremsen skrur på. Mesteparten av arealet ligger i småskogen opp mot høyfjellet, et viktig leveområde for mange arter. Årlig bygges det mellom 4000 og 7000 hytter og fritidshus i Norge. En gjennomsnittshytte legger beslag på om lag én dekar tomteareal, og i tillegg kommer veier og annen infrastruktur, både til selve hyttebyggingen og for å betjene økende trafikk mellom byene og hytteområdene. Økt biltrafikk bidrar også til høyere CO₂-utslipp.

Dølebrukrysset, E39 mellom Kristiansand og Mandal.
Foto: Espen Mills

■ Motorveitbyggingen i Agder ble av NRK kåret til det største naturinngrepet i Norge mellom 2017 og 2022. Og kun en nidel av strekningen er ferdigbygd. I Nasjonal transportplan, som ble lagt fram av Regjeringen i vår, gis Nye Veier frie tøyler til å fortsette utbyggingen gjennom Agder og Rogaland omtrent som de vil. I

tillegg gis det grønt lys til utbygging av motorvei gjennom internasjonalt vernede våtmarksområder på Ringerike ved Hønefoss. Regjeringen vil også ha motorvei gjennom Lågendeltaet, der ei smal stripe gjennom naturreservatet har blitt avvernet for å presse inn en motorvei.

Møt våre nye

De siste månedene har Naturvernforbundet fått over

Spørsmålene

1. Hvorfor meldte du deg inn i Naturvernforbundet?
2. Hvilken av oppgavene Naturvernforbundet jobber med synes du er viktigst?
3. Av alt som har skjedd i naturvernsammenheng de siste årene: Hva synes du er mest positivt?
4. ...og mest negativt? Hva blir du mest oppgitt eller frustrert over?
5. Er det én jobb Naturvernforbundet virkelig burde gire opp ganske kraftig? Hvorfor?

Thorstein Wang:

1. Jeg har lenge tenkt at «Man må knuse noen naturegg for å lage klimaomelett», men etter «Oppsynsmannen» vil jeg gjerne bidra mer til vern av naturen.
2. Naturvernforbundet må uttale seg på naturens vegne, forbundet har en unik tyngde til å stanse naturtap.
3. Gjennomsnittsnordmannen (også jeg) har blitt mer oppmerksom på at vi ikke har evig mye natur å ta av, selv om man nærmest bare ser trær når man flyr over landet.
4. Jeg vil rive av meg håret når beslutningstagerne stadig går for løsninger som BÅDE ødelegger naturen OG er dårlige for mennesker. Som å bruke milliarder på å bygge firefelts motorvei med 110km/t-standard overalt. Bortkastet!
5. Nesten all natur som bygges ned har vært en reguleringsplan og byggesak. Naturvernforbundet bør gå tidlig inn i planer og byggesaker. Sammen med engasjerte lokalfolk kan man verne enda mer natur enn i dag.

Marit Solum Smaaskjær:

1. Jeg vil støtte et viktig arbeid og lære mer!
2. Naturvern, skogen og hvordan drive et fornuftig skogbruk. Å bevare en mangfoldig, gammel naturskog. Å nyte denne naturen gir helsegevinst!
3. At flere er opptatt av og økt kompetanse rundt naturvern.
4. Sjøppel og forurensing. Hvorfor må så store områder ødelegges ved veibygging, industriområder, hyttebygging...?
5. Stans vindmøllene og arealene de ødelegger. Stans forsøpling og forurensning!

medlemmer!

4000 nye medlemmer. Her møter du fem av dem!

Peder Braadland:

1. Å bevare natur og kutte klimautslipp har blitt stadig viktigere for meg, særlig etter at jeg fikk barn. Vi har et ansvar overfor fremtidige generasjoner.
2. Naturvernforbundet kan bidra til grønn omstilling også internasjonalt. Vi må stå sammen for å flytte fjell. Naturvernforbundet var et naturlig valg for meg!
3. Å bevisstgjøre folk på politiske beslutninger som går på bekostning av natur og miljø: Nedbygging av gammelskog, veibygging i vernede områder osv. Det er stor motstand mot slikt om folk bare får fakta om konsekvenser!
4. Det sterkt økte fokuset på at naturen vår ikke er en uttømmelig ressurs. Gradvis nedbygging av natur og «bruk og kast» gir stort press på naturen. Jeg håper bevisstgjøringen snart vil bety mer for hvilke partier folk stemmer på.
5. Nye E6 gjennom Lågendeltaet. Denne nedbyggingen føyer seg inn i rekken av naturødeleggelser som rettfærdiggjøres av «samfunnsmessige interesser». Men: Bevaring av natur er den viktigste samfunnsinteressen, den er selve livsgrunnlaget vårt. «Avbøtende tiltak» fungerer dårlig. Ny, fornybar kraft bør ikke prioriteres til nye utbygginger, som feks. nye datasentre. Slik kraft må erstatte forbruk og industri som i dag gir klimautslipp.

Jon Helge Kristiansen:

1. Skogvern – som jeg ble obs på via Sopp- og nyttevekstforeningen.
2. Jeg misliker flatehogst.
3. Vet ikke. Er ikke så positive, dessverre.
4. Kortsiktig tenkning om bruk/misbruk av felles ressurser i landbruket, skogen og havet. Og fjell og vidde for den saks skyld. Og i lufta med!
5. Det brenner i teltet, og vi drar bare soveposen tettere rundt øra. Nye hyttefelt og lignende er vel ganske oppe i dagen. Og strandsonen. Mye å ta tak i!

Randi Krogstad Wahlberg:

1. Jeg er interessert i naturvern og ønsker å følge med, støtte det gode arbeidet og lære nye ting jeg selv kan ha nytte av. Følger min bestefars fotspor, han var medlem i mange år.
2. Bevaring av artsmangfoldet.
3. Vern av gammelskogene er en utrolig viktig sak – som er tatt tak i.
4. Gruvedrift på havbunnen, og dumping av giftig gruveavfall i Førdefjorden og Reparfjorden.
5. Bevaring og gjenoppretting av myrer. I hele verden er det igjen bare 5 prosent (ca) av våtområdene. De holder CO₂-nivåene nede, og de bidrar til artsmangfoldet.

Louise vil redde klær

Louise Thoresen trodde Naturvernforbundet bare var alvorlige voksne som skriver høringsuttalelser. Hun fant sin egen vei – og nå jobber hun med å redde klær, blant annet.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Med sysmaskiner lånt fra biblioteket har Naturvernforbundet i Ålesund startet med redesignverksted. Her lages det handlenett av gamle gardiner.

Foto: Louise Thoresen

– Jeg skiller meg godt ut i lokal- og fylkeslag fordi jeg er den yngste i de fleste sammenhenger, forteller 29-åringen.

Thoresen er utdannet kulturviter og har vært fylkesleder i Naturvernforbundet i Møre og Romsdal i to år. Nå er hun styremedlem i lokallaget i Ålesund. Naturen har alltid vært en viktig del av livet hennes.

– Jeg har vokst opp med Sunnmørsalpene som nærmeste nabo. Familien min var stadig på tur, og vi hadde flere dyr. Jeg ble tatt med ut som 4-åring for å plukke rusk i nærmiljøet. Naturomsorg var en selvfølge. Sånt setter spor og påvirker verdiene dine, sier Thoresen.

Uvitenhet verre enn ondskap

– Hvor har du miljøengasjementet ditt fra?

– Jeg tror det har med vitebegjær å gjøre, og kjærlighet til naturen. Jeg liker å lære noe nytt, jobbe med saker og være i en prosess. Vi har ofte arrangementer og vandringer hvor folk kan komme og lære om sakene vi jobber med. I lokallaget arbeider vi med alt fra syverksted og klesbyttedag, til massedeponi, gondolbane, motorvei og kloakk-anlegg. Det er lettere å få et nært forhold til naturen hvis man både har fått kunnskap og gode opplevelser. Jeg tror uvitenhet gjør mer skade i verden enn ondskap, sier Thoresen.

– Det må du forklare nærmere.

– Jeg tror at de fleste vil naturen godt, hvis de blir opplyst om hvordan den kan bli skadet. Uten denne kunnskapen kan man raskt gjøre kortsiktige valg som ødelegger. For eksempel er vindkraftverk farlig for fugler og kan ramme hele bestander, og det tror jeg mange ikke kjenner til. Derfor har vi holdt fuglevandringer og skrevet høringsuttalelser for å gi politikere og andre bakgrunn for å ta gode valg, sier Thoresen.

– Det er vanskelig å være for vindturbiner jo mer man vet om hvordan de interagerer i naturen. Jeg opplever at folk endrer mening til å være imot, sier hun.

«Oi, må jeg kunne alt dette?»

– Hvordan havnet du i Naturvernforbundet?

– Jeg er ganske engasjert som type og liker ikke å være passiv. Og min erfaring er at man ofte må ta tak selv for at det skal skje noe. Jeg prøvde i utgangspunktet å starte et lokallag for Natur og Ungdom, men fikk vite at jeg var for gammel siden de har en øvre aldersgrense på 25 år, forteller Thoresen.

Det var Natur og Ungdom som tipset henne om å melde seg inn i Naturvernforbundet.

– Skremmende – er ikke det bare for alvorlige voksne som skriver høringsuttalelser, tenkte jeg.

Jeg sendte likevel en e-post og deltok på årsmøtet til lokallaget i Ålesund og omegn, hvor jeg takket ja til å være lokallagsleder. De var veldig hyggelige og inkluderende. De sendte også over mange dokumenter om alle sakene de arbeidet med. Og jeg tenkte: Oi, må jeg kunne alt dette?

Thoresen fant raskt ut at hun kunne velge en mer praktisk tilnærming til miljøsakene.

– Jeg skriver gjerne høringsuttalelser, det er viktig, men jeg vil også vise at naturvern ikke bare er for spesielt interesserte. Jeg jobber mye med sosiale medier, arrangementer, vandringer og åpne møter. Målet er å gjøre det alminnelig for folk å være medlem i Naturvernforbundet, og da er det sosiale utrolig viktig, sier Thoresen.

Truser og handlenett

– Vi har prøvd å nå ut til min generasjon og har arrangert klesbyttedager i flere år. Det har vært kjempepopulært, og vi har hatt mange hundre besøkende hver gang. I år har vi startet med redesign, og det har dukket opp flere unge, forteller Thoresen.

– Det første møtet var i mars. Da sydde vi handlenett av gamle plagg, gardiner og tekstiler. Det var til og med ei som hadde med seg ei truse som hun lurte på om hun kunne lage noe av. Jeg tror ikke hun fikk til det, men hun fikk i alle fall laget et handlenett, humrer Thoresen.

– Hvilken interesse er det for gjenbruk og redesign?

– Det treffer ganske bra. Mange synes er kult å kunne gjenbruke, det er noe eget med klær og smykker med historier. Det er trendy med vintage og å sy om gamle tekstiler fra loftet. Det er fint å holde liv i sykkunnskap, strikking og hekling, men det kan også føre til økt konsum, så det er viktig at det ikke sklir ut, men gjøres på en bærekraftig måte, sier Thoresen.

Vil gjøre verden bedre

– Er det andre miljø saker du er særlig opptatt av?

– Jeg har jobbet mye med planene for E39, hovedveien gjennom Møre og Romsdal. E39 vil blant annet ødelegge store og verdifulle områder med myr og vernet natur. Vi er for forbedringer på visse strekninger, men jeg er imot å ødelegge naturen så mye bare for å kunne kjøre i 90 og ikke 80 kilometer i timen, sier Thoresen.

Nå har Thoresen også engasjert seg i kommunepolitikken i Ålesund.

– Jeg har gått inn i SV her i byen og har deltatt på et par styremøter, så får vi se om det passer.

– Du er en engasjert type.

– Ja, jeg ønsker å gjøre godt i verden.

Det er derfor jeg holder på med dette, sier hun. ■

Louise Thoresen vil gjøre det alminnelig å være med i Naturvernforbundet og jobber mye med arrangementer, turer og møter. – Det sosiale er utrolig viktig, derfor satser vi mye på det, sier Thoresen.

Foto: privat

Ingen vei her! Det er planer om å bygge E39, hovedveien gjennom Møre og Romsdal, over store og verdifulle områder med myr og vernet natur. Det jobber lokallaget for å hindre.

Foto: Louise Thoresen

Frode Solbakken på kajakkur ved Røst. Han tar med seg oppveksten med gammel bondekultur og urfolksperspektiver i arbeidet for natur og miljø.

Foto: Siv Bårdsen

Frode vil berge ei elv

Helt siden barndommen har naturen og kampen for den vært del av Frode Solbakkens liv. Han har vokst opp med historien om Norges verste naturinngrep – og nå vil han redde ei elv som renner ut i det.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Det var et brutalt inngrep. Flere hundre personer ble flyttet. Hus, veier, åkere og hele skoger ble oversvømt, og en svær innsjø var plutselig del av nabovannet. I 1957 ble Røssvatnet i Hattfjelldal og Hemnes i Nordland demt opp i forbindelse med byggingen av vannkraftverk i elva Røssåga. Vannspeilet ble hevet hele ti meter, og det som fra naturens side hadde vært landets tredje største innsjø ble nå den nest største. Konsekvensene for folk og natur var store. Ikke mindre enn 90 gårder ble berørt, og 23 av dem havnet under vann.

– Det blir kalt for det største naturinngrepet i et bebodd område som er gjort i Europa etter Den andre verdenskrig, sier Frode Solbakken.

Bestemor var naturverner

Denne historien er en av grunnene til at han i dag er leder for Naturvernforbundet i Rana og omegn. Solbakken vokste opp i Mo i Rana, og han dro ofte til besteforeldrene ved Røssåga. Da tok han toget langs Ranfjorden og gikk det siste stykket til Baklandet.

– Miljøengasjementet mitt kommer nok fra besteforeldrene mine. De drev et småbruk ved Røssåga, og de så hva vannkraften gjorde med elva, innsjøen og andre vassdrag i området. Ganske tidlig meldte bestemor Kristine Solbakken seg inn i Naturvernforbundet, forteller han.

Gården ligger bare et par hundre meter fra elva, som en gang var kjent for et fantastisk laksefiske. Hit kom engelske fiskere allerede på 1870-tallet. Det fortelles om eventyrlige fangster og laks på opptil 25 kilo. Men det var før vannkraften forandret miljøforholdene og forringet gyteområdene. Laksen gikk kraftig tilbake, og i dag er laksestammen bare en skygge av fordums storhet.

– På en måte var jeg heldig, for jeg slapp å vokse opp med den endringsblindheten som

Tante Anna Solbakken og bestefar Per Solbakken tar vare på dagens fangst fra Røssåga på tidlig 1970-tallet.

Foto: privat

mange nå har. Jeg brukte tid med eldre folk som kunne fortelle hvordan det hadde vært før, sier Solbakken, som har tatt over gården etter besteforeldrene.

La elva leve

Nå jobber Solbakken og Naturvernforbundet i Rana for å hindre bygging av vannkraftverk

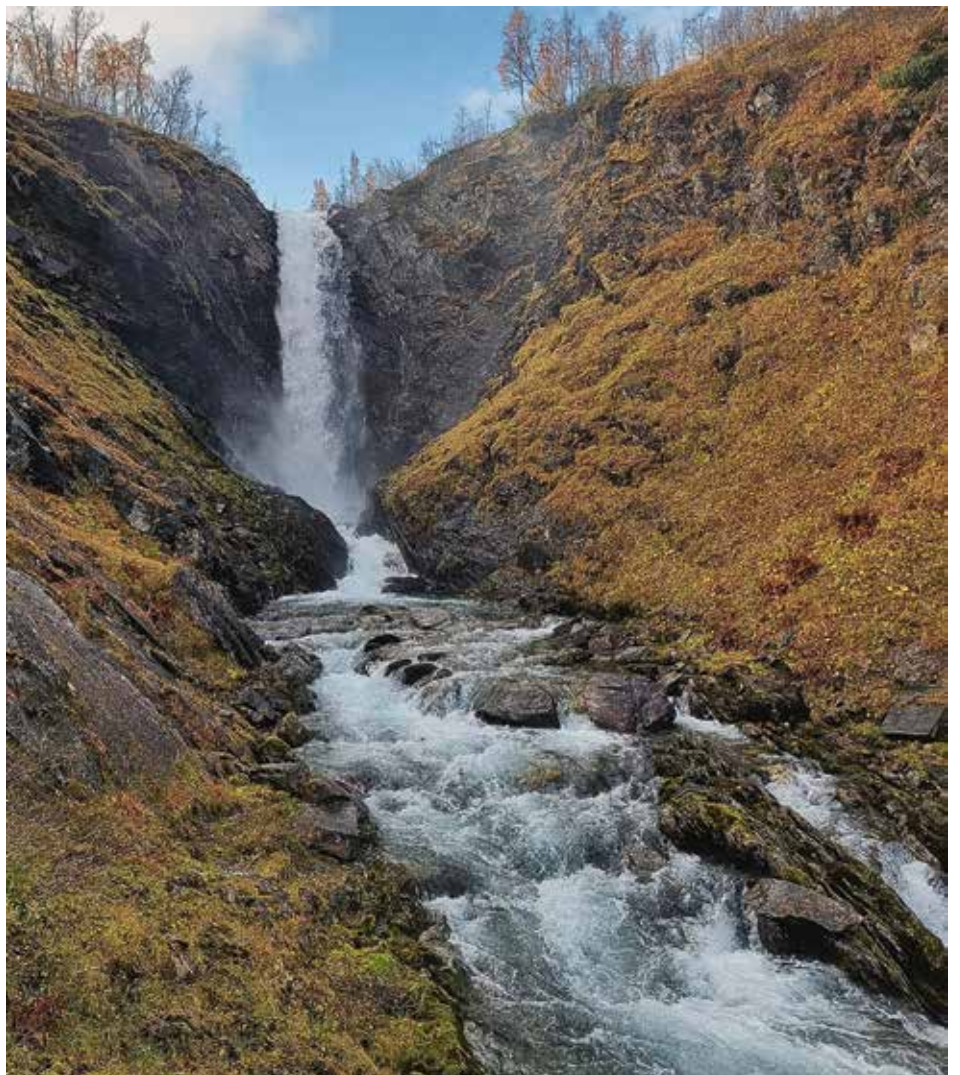

i Stikkelvikelva, som renner ut i Røssvatnet, det som ble oppdemt på 1950-tallet. I 2018 fikk MIP Miljøkraft konsesjon, men det ble ikke bygd noe kraftverk. Siden fristen på fem år har gått ut, har kraftselskapet søkt om forlengelse av konsesjonen, og saken er sendt på høring.

– Det er mange gode grunner til å la denne elva få renne i fred. Det biologiske mangfoldet er lite undersøkt, elva er viktig for fri-luftslivet, og den har en spesiell kulturell betydning for samene i området, forteller Solbakken.

Stikkelvikelva ligger ved foten av Kjerringtind, eller Aahkansjurhtjie, som samene kaller det. Det har vært reindrift i området i flere hundre år, og samene ser på fjellet som hellig. At norske myndigheter har gitt tillatelse til å bygge en tunnel gjennom fjellet og demme opp Kjerringvatnet rett nedenfor opplever samene som en krenkelse av sin kultur.

– Det er på høy tid at Norge tar hensyn til samiske interesser og kultur. Dette er i det samme reinbeitedistriktet som er påtvunget Øyfellet vindkraftverk, som er et stort naturinngrep i reindriftens områder. Utbyggingen av vann- og vindkraft har samlet sett gitt en stor negativ effekt her, sier Solbakken.

Tre stammers møte

Reindrift og urfolkskultur var også en del av oppveksten hans. Solbakken er vokst opp med historiene om samarbeid mellom samene og bygdefolket. Når samene kom til bygda for å feire jul og påske, hadde mange egne rom på gårdene. I betaling for kost og losji fikk bøndene reinkjøtt og andre varer samene produserte. Som liten gutt var Solbakken med og besøkte aksjonsleiren i Stilla, der naturvernere og samer forsøkte å stanse byggingen av kraftverk i Altavassdraget. På gymnaset i Nordreisa lærte Solbakken enda mer om samisk og kvensk kultur.

– Det var et møte mellom tre stammer; nordmenn, samer og kvener. Og det gikk opp for meg at Nordkalotten har hatt et fargerikt felleskap i flere tusen år. Det tror jeg mange ikke har vært klar over, sier Solbakken.

– Jeg tenker at vi naturvernere må samarbeide med samer, bønder, fiskere og jegere, selv om vi ikke er enige om alt og til tider irriterer oss over hverandre. Når man ser de naturinngrepene det legges opp til nå, for eksempel de voldsomme vindkraftplanene i Finnmark, er vi nødt til å stå sammen og danne en bred allianse. Det vil bli trist om vi i fremtiden ikke skal ha noe å diskutere fordi vidda er omgjort til vindindustriområde, sier Solbakken.

La elva leve. Sammen med samer i området jobber Naturvernforbundet for å hindre at Stikkelvikelva skal bli lagt i rør.

Foto: Siv Bårdsen

Vi er bare veldig engasjerte ...

I tillegg til kampen for Stikkelvikelva jobber Naturvernforbundet i Rana med en rekke andre saker. Ute i havet ved Træna vil et oppdrettsselskap sprengte bort hele holmer for å gjøre plass til sine anlegg, og det er planer om industri og nedbygging av natur flere steder – kort sagt nok å ta tak i. Men ikke alle er glade for arbeidet de gjør.

– Vi har ikke vært flinke nok til å si at det vi gjør er for å ta vare på alt det verdifulle vi har. Vi kan kanskje høres negative ut, men det er vi ikke. Vi er bare veldig engasjerte, sier Solbakken.

Bønn for Stikkelvikelva

Og da kan det kanskje passe å avslutte med en bønn som Arktisk Sjamansirkel fremførte ved Kjerringvatnet den 15. august 2019, for å beskytte naturen som er truet av vannkraftplanene i Stikkelvikelva:

Vi, alle mennesker fra universet, solsystemet og kloden, ber om respekt for det hellige fjell Aahkansjurhtjie / Kjerringtinden med området rundt, og at det bevares slik våre forfedre gav det til oss. ■

Nelly hytter mot hytter

– Har du tenkt på hva hytte er som verb? «Å hytte»? Det er ikke særlig positivt – det er å true noen. «Å hytte» er å true naturen, sier Nelly Karidatter Einstulen.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

«Bygg flere hytter», sier vår finansminister. «Vi må bygge ned enda mer norsk natur», sier landbruksministeren fra samme parti – som det var et mål i seg selv å bygge ned natur. Midt i denne naturen de snakker om, langt oppe i en dal på Østlandet, finner vi Nelly Karidatter Einstulen.

– Ikke bærekraftig

– Å sylte ned en så stor del av verdiene våre i hyttefelt, er ikke bærekraftig. Å bygge ned så mye natur, er ikke bærekraftig. Vi må følge hjertet, og ta vare på mer av våre felles verdier, sier Einstulen engasjert.

Som leder for Naturvernforbundet i Ottadalen og Sel er det et massivt fjellrike de vokter over. Ifølge Einstulen er det ett av få områder i Sør-Norge med ordentlig nattemørke – her bor folk spredt, og gate-lys er en sjeldenhet. Likevel blir det planlagt både vindkraftverk og hytteutbygginger midt i

fjellnaturen – vindkraftverket skulle ligge i randsonen til Reinheimen nasjonalpark.

– Det er vanvittig å tenke på alle de kampene som pågår, over hele landet, hele tiden, for å ta vare på naturen. De viser det samlede presset som norsk natur står overfor, med både utbygginger, forurensning, klimaendringer, energiproduksjon ... Da er det fint å være med i Naturvernforbundet, som samordner disse kampene, men likevel lar lagene ha stor frihet til å jobbe med det de selv vil. Det er så mange muligheter!

En balansegang

Planer om hytteutbygging er det som har okkupert mest av Einstulens sprudlende engasjement de siste årene. Store områder i de fire kommunene som lokallaget dekker er planlagt som hyttefelt, men lagets arbeid har fått kommunene til å lette noe på gassen.

– Det er jo en balansegang, dette – ikke

Ved innsjøen Tesse var det planlagt et større hyttefelt. Naturvernforbundet i Ottadalen og Sel bygde allianser, og har fått stoppet prosjektet.

alle små hytter truer naturen. Det er for eksempel mange tomme hus i mange fjellgrender, som godt kan tas i bruk som fritidsboliger. Men nye, moderne hytter er ikke det samme som det vi kalte «hytte» for 20 år siden. Nå bygges det høystandards fritidsboliger, med vei, vann, strøm, kloakk og enorme mengder infrastruktur. Kommunene blir sittende med regninga for all denne infrastrukturen, men får få eller ingen inntekter fra hyttefolket, mener Einstulen.

– Jeg har ikke sett noen gode undersøkelser på hvordan dette spiller inn på kommunenes økonomi, men se på for eksempel Trysil: Det er en av de største hyttekommunene i Norge, men den er fattig. Prisen for den ganske begrensede inntekten som fellesskapet får, er en massiv nedbygging av felles naturverdier. Det hjelper ikke at noen utbyggere blir rike – vi får lite igjen som fellesskap, sier Einstulen.

Vunnet frem i flere saker

Hennes lokallag har vunnet frem i flere saker som angår hyttefelt. Vågå kommune sier nå nei til utbygging av ett område som

er avsatt til hyttebygging i kommuneplannens arealdel. Hensynet til natur, og kostnaden som kommunen tar på seg ved å opparbeide og vedlikeholde infrastruktur til hytteområdene, brukes som argumenter for å sette utbyggingen på pause.

– Det er beinhardt å forholde seg til kommunen. Utbyggerinteressene står sterkt i styre og stell, og våre forslag om planvask, der ikke utbygde områder som er avsatt til hytter blir tilbakeført til naturområder, når ikke gjennom. Men vi har på få år stoppet to større hyttefeltområder og en DNT-hytte i svært sårbar natur, forklarer Einstulen.

– Nøkkelen er å bygge allianser, og snakke med alle. Grunneiere, bonde- og småbrukerlag, Birdlife, setereiere – det er mange som er enige med oss i enkeltsaker. Da bør vi kunne snakke med dem alle. Men det er viktig at vi ikke kompromiser. Hvis frivillige som arbeider med dette skal investere tid og krefter i Naturvernforbundet, så skal det være skikkelig. I Lom, i en planlagt utbygging av hyttefelt ved innsjøen Tesse nær Brimi fjellstugu, ble vi så mange som sto samlet for et nei til pla-

Nelly Karidatter Einstulen og hennes lokallag vokter over et stort område med rik fjellnatur.

Foto: Privat

nene at kommunestyret skjønte greia. Vi må tørre å ha hårete mål, mål som er verdt å feire – og så må vi feire skikkelig når vi vinner frem! Det er viktig, sier Einstulen. ■

Skogsbilveier kan være enorme inngrep, med høye fyllinger og skjæringer. Når avfall i tillegg deponeres i disse fyllingene, slår Naturvernforbundets Synnøve Spangelo alarm. Her et eksempel fra Brattland i Bergen.

Foto: Synnøve Spangelo

Synnøve stopper skogsbilveier

– Det er skogsbilvei og søppelfylling i ett, forklarer Synnøve Spangelo. Hun har avdekket det hun mener er systematisk og omfattende avfallsdumping i naturen nær Bergen.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Fyllinger fulle av asfalt, betong og plastrør, og planter som ikke hører hjemme i området – med en skogsbilvei på toppen. Organisert miljøkriminalitet og avfallsdumping, mener

Synnøve Spangelo i Naturvernforbundet, som kjemper mot ulovlige skogsbilveier.

Større enn forventet

Ballen begynte for fullt å rulle i 2018. En kollega i den lokale naturverngruppen Hordnesskogens Venner hadde oppdaget avfall i fyllingene langs store, nybygde skogsbilveier, og tatt opp saken med Bergen kommune uten å komme noen vei. Spangelo foreslo å kontakte NRK. Vestlandsrevyen lagde et innslag om skogsbilveiene, der entreprenøren bak veiene fremstilte saken som at noen hadde brutt seg inn på deres anleggsområde og dumpet søppel der. De avviste at skogsbilveiene bevisst ble brukt som avfallsdeponi.

– NRK-journalisten var ivrig, men forklaringen de fikk fra entreprenøren stemmer jo ikke. Denne saken er større enn NRK presen-

terte den som, og større enn hva vi forventet, forklarer Spangelo.

Kartlagt 6 mil vei

Hun har, sammen med andre aktive i Naturvernforbundet, kartlagt mer enn 6 mil skogsbilveier som er lagt på fyllinger av riveavfall. I praksis er disse veiene søppelfyllinger, hevder hun.

– Skogsbilveier ødelegger jo i seg selv natur, og baner vei for hogst i viktige skoger. Samtidig går flere av dem i myrlandskap, der myrene blir drenert og ødelagt. Når man i tillegg har et system der rivningsmasser og annet avfall blir lagt inn i veiens fyllinger, virker det jo på meg som et organisert, økonomisk kriminelt system, sier Spangelo.

Skjerper kravene

Så dette er altså historien om at turer på

Fanafjellet i Bergen ender opp som et omfattende prosjekt med kartlegging av ulovlig søppeldeponering i fyllinger i skogsbilveier, med anmeldelser, etterforskning og klaging på diverse vedtak. Når det gjelder skogsbilveier har det nemlig vært et problem at man bygger først, og spør om lov senere. Flere av skogsbilveiene ble bygd før de hadde fått noen som helst godkjenning, og ble godkjent av landbruksmyndighetene i etterkant.

Nå har kommuner og statsforvaltere fått spesifisert kravene for utbygging av slike veier. I fremtiden skal alle skogsbilveisøknader gjennom ei vurdering på om de skal behandles etter plan- og bygningsloven, som alle andre utbygginger. Lovliggjøring av ulovlig bygde skogsbilveier, som i dag ofte gjøres med et pennestrøk på et landbrukskontor, skal heretter behandles etter plan- og bygningsloven. Det finnes i dag rundt 50 000 kilometer

– Dette er organisert miljøkriminalitet og avfallsdumping, sier Synnøve Spangelo i Naturvernforbundet.

Foto: Privat

skogsbilvei i Norge – en mye lengre strekning enn riks- og europaveier, som kun omfatter litt over 10 000 kilometer. Til sammen er det i underkant av 100 000 kilometer offentlig vei i Norge – skogsbilveier kommer i tillegg.

– Har ballet på seg

– Det er jo et prosjekt som har ballet på seg, dette, sier Spangelo. Nå har godkjenningen

for en skogsbilvei blitt trukket tilbake av Landbruksdepartementet. Kommunen avslo byggingen av veien, statsforvalteren omgjorde kommunens vedtak – men nå har departementet kommet frem til at veien var ulovlig bygd likevel. Spangelo håper dette vedtaket kan skape presedens, så lovligheten av flere slike veier skal bli kontrollert – og utbyggingen av skogsbilveier skal komme under kontroll.

– Vi har flere slike saker liggende på vent. Det er to saker der vi venter på at det eventuelt skal tas ut til-

tale. To andre saker er henlagt, men vi har klaget på henleggelsene. Det er en lang prosess for å bli tatt på alvor i slike saker som angår ulovlige naturødeleggelser og ulovlig søppeldumping, men det er inspirerende å jobbe med. Vi har fått mange tips underveis, og når man skjønner omfanget av problemet bygger det jo seg opp et sinne som blir en drivkraft, forteller Spangelo. ■

Detaljbildet av avfall som ble funnet i en skogsbilvei på Hylkje ved Bergen.

Foto: Synnøve Spangelo

Ole vil stanse motorveier

Siden han var 14 år har Ole Midthun vært politisk aktiv, i Natur og Ungdom og i Naturvernforbundet samt i partipolitikken. Nå vil han kutte utslipp og stanse motorveier i Innlandet.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det er ikke alle som er både ordfører kandidat og fylkesleder i Naturvernforbundet før de fyller 30 år. Men så er det heller ikke alle som er slik som Ole Midthun. Mannen fra Elverum som stilte som ordfører kandidat for SV i nabobyen Hamar. Som fylkesleder i Naturvernforbundet har han vært borti det meste innen natur- og miljøvern. Nå vil han slå et slag for en endring av transportkulturen i Norge.

– Fylket for gjennomgangstrafikk

– Innlandet er fylket for gjennomgangstrafikk. Vi er en transportetappe mellom de store byene for mange, enten de tar tog, bil eller flyr over oss. Mange trailere går gjennom fylket, lastet med for eksempel opp-

drettsfisk – vi er fylket som er bindeleddet mellom kyst-Norge og Europa. Og det gir noen særegne utfordringer, sier Midthun.

Innlandet er også et av fylkene som hardest har fått smake konsekvensene av klimaendringene. Og jo da, det er normalt med flom i de store vassdragene som går gjennom fylket.

– Men noe er galt når vi ikke får bare én stor flom i året, men to eller tre. Klimaendringene er ikke noe som er abstrakt, utenlands og i fremtiden – de er her og gir utslag på været akkurat her, akkurat nå. Da må vi forholde oss til det, planlegge for det, og kutte utslippene mest mulig, sier Midthun.

Norges største utslippssektor

Transport er Norges største utslippssektor. Fly, biler og båter bidrar med rundt 30 prosent av utslippene – da er ikke utenlandsfly

– Noe er galt når vi ikke får bare en flom i året, men to eller tre, sier Ole Midthun i Naturvernforbundet i Innlandet.

Foto: Naturvernforbundet

og båter som går i utenrikstrafikk tatt med. I Innlandet er planene om nye motorveier mange. E6 er allerede utbygd som motorvei med fartsgrense på 110 km/t helt til Moelv, og etter planene skal motorveien forlenges over ei ny Mjøsbru, forbi Lillehammer tvers gjennom Lågendeltaet, og videre til Øyer.

Slik kommer den planlagte motorveien til å skjære gjennom Lågendeltatet naturreservat.

Illustrasjo: Nye Veier

- I tillegg er det planer om motorvei langs E16 mot Kongsvinger, og på riksvei 4 mellom Oslo og Gjøvik – og videre til Mjøsbrua. De som bor på vestsida av Mjøsa vil jo ha like «fin» vei som de som bor på østsida, sier Midthun.

Men ett prosjekt ser ut til å bli nedskalert. Det er nylig bygd ny motorvei mellom Elverum og Løten. Planen var å forlenge denne til Hamar.

- Her ser det ut som om Nye Veier heller vil ruste opp dagens vei. Hvis de velger det, sparer vi både matjord og natur, og legger ikke opp til like stor økning i trafikken, samtidig som vi får en tryggere vei enn i dag. Det er veien å gå, sier Midthun.

Nedprioritert jernbane

Han er også frustrert over at jernbanen stadig blir nedprioritert til fordel for vei. Toget går på strøm, har ikke utslipp av mikroplast fra dekk som slites, og står ikke i kø. Samtidig kan du, med en moderne jernbane, frakte langt mer av både folk og gods enn på en motorvei.

- Men når vi planlegger motorvei og jernbane parallelt, og bygger veien 15-20 år tidligere enn jernbanen, forteller vi folk at bil og vei er førsteprioritet, og jernbanen er en ettertanke. Når folk har vent seg til å kjøre, er det vanskelig å få de til å bytte til tog. Her er det behov for en endring i transportkulturen, så kollektivtrafikken får hevet sin attraktivitet og status, sier Midthun.

Liten brems i veibyggingen

I mars la Regjeringen frem Nasjonal transportplan for årene 2025-36. Det er ingenting som tyder på noen stor brems i veiutbyggingen og endring av transportkulturen, men Midthun ser noen positive elementer.

- Elektrifisering av Rørosbanen og dobbeltspor fra Åkersvika til Hamar er veldig positivt. På vei er det litt mer variert. E6 over Lågendeltaet durer videre, men de legger bort planen om firefelts E6 hele veien. Det er positivt hvis de ruster opp de veiene vi allerede har, heller enn å bygge nye, firefelts motorveier. Men vi trenger en omlegging med en klar plan for å redusere transportbehovet, samt å få mye mer av trafikken som i dag går på bil og fly over på jernbanen. I tillegg må vi sikre infrastrukturen for de klimaendringene som vi vet kommer, noe som ble veldig tydelig da Randklev bru falt ned under ekstremværet Hans i fjor, avslutter Midthun. ■

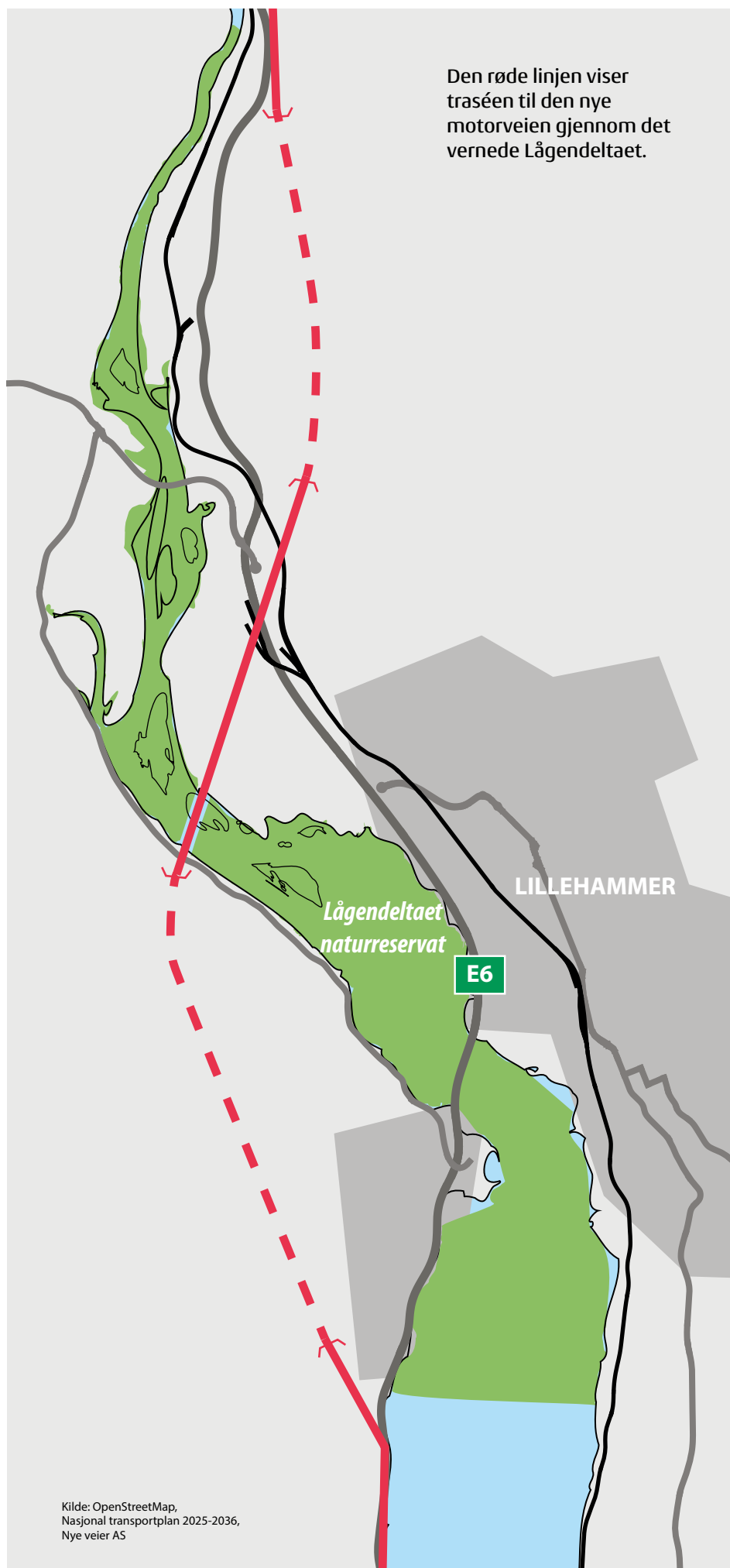

Foto: Miljøagentene/Johnny Vaet Nordskog

FÅ MED HELE FAMILIEN

Et familiemedlemskap i Naturvernforbundet inkluderer hele husstanden, også medlemskap i Miljøagentene for barn i familien. For 450 kroner i året støtter dere dermed to miljøorganisasjoner i ett medlemskap.

Miljøagentene er barnas miljøvernorganisasjon. De jobber for å gi barn troen på seg selv, framtiden og at det nytter å gjøre noe.

Alle barn i Norge, fra dagen de er født til de er 15 år, kan være miljøagenter. Miljøagentene vil ha en jord hvor alle vet hva naturen tåler og lever etter det. Vi jobber for et renere miljø og en tryggere framtid.

Gå inn på www.naturvernforbundet.no/medlem og meld inn alle i din familie.

NB: Barn som allerede er miljøagenter skal også meldes inn, så sørger vi for at disse blir inkludert i familiemedlemskapet.

Jo flere medlemmer vi er, jo større gjennomslagskraft får vi i arbeidet for å ta vare på natur og miljø. Vi i Naturvernforbundet og Miljøagentene har flere hyggelige aktiviteter gjennom året. Bli med i naturvernfamilien!

Som Miljøagent får du:

- Velkomstpakke
- Fem årlige utgaver av medlemsbladet Miljøagentrapporten
- Mulighet til å være med i lokallag
- Tilbud om aktiviteter, leir og arrangementer

Mer om Miljøagentene på www.miljoagentene.no

Skann QR-koden med din mobil.

MILJØAGENTENE

 Naturvernforbundet

4000 nye medlemmer

Fra nyttår til i dag har Naturvernforbundet økt medlemstallet med over 4000 personer. Det er en medlemstilstrømning uten sidestykke i forbundets historie.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Du skal ikke lenger tilbake enn til 2017 før Naturvernforbundet var under 25 000 medlemmer. Siden da har pilene stort sett kun pekt en vei. Og aldri før har tilstrømningen vært større enn i 2024. Rett før Natur & miljø gikk i trykken var det offisielle medlemstallet på 41 306. Det er et høyere antall medlemmer enn alle de politiske partiene – med unntak av Arbeiderpartiet. Og da er ikke medlemmene i ungdomsorganisasjonen Natur og Ungdom og barneorganisasjonen Miljøagentene, som er en del av samme organisasjonsfamilie, talt med.

– Å ta igjen Arbeiderpartiet må vel være neste mål, humrer en fornøyd leder Truls Gulowsen.

Han mener Naturvernforbundet bør ha som et langsiktig mål å bli en reell folkebevegelse, og nevner 150 000 medlemmer som et realistisk og oppnåelig tall. Naturvernforbundets danske søsterorganisasjon, Danmarks Naturfredningsforening, passerte nettopp 135 000 medlemmer.

– Det viser at det går an. Potensialet er stort. Naturvernforbundet har stor troverdighet, og stadig flere fortviler over myndighetenes manglende evne til å ta vare på verdifull natur og nå våre mål innen natur, miljø og klima. Et sterkt Naturvernforbund er en av de mest effektive medisinerne man kan finne, sier Gulowsen.

Han minner om at det nå er viktig at de nye medlemmene tas godt imot i organisasjonen.

– Det er viktig å ta imot de nye med åpne armer, også hvis de er interessert i å arbeide med andre typer saker enn de som allerede er i lokallaget – ja, kanskje spesielt da, sier Gulowsen.

Naturvernforbundet engasjerer seg i et bredt spekter av saker, fra klassiske natur-

Da Naturvernforbundet passerte 40 000 medlemmer, ble det feiret med kake på landsstyremøtet i Stavanger. Nå har forbundet sågar passert 41 000! Fra venstre: Jesper Stattin, Truls Gulowsen, Ingebjørg Marie Thorkildsen og Gytis Blaževičius.

Foto: Pernille Hansen

vernsaker som vern av skog, myr, fjell og kyst, via forbrukssaker som resirkulering, gjenbruk og avfallshåndtering, forurensningssaker som miljøgifter og industriavfall, energisaker med energisparing og omstilling til mindre miljøbelastende energiformer – og til arbeidet for å kutte klimagassutslipp og få kontroll over klimaendringene.

– Alle disse sakene trekker i samme retning – å ta vare på naturen og miljøet vårt.

Da må vi være en organisasjon som har plass til alle som ønsker å engasjere seg. Naturvernforbundet skal være en trygg, god og hyggelig organisasjon å være med i, enten du ønsker å være aktiv eller bare vil være medlem for å støtte opp under arbeidet som gjøres, sier Gulowsen.

Til de nye medlemmene har han et siste ord:

– Velkommen! ■

Det første Naturvernforbundet fikk vernet var det mektige eiketreet «Den gamle mester» i 1914.

Foto: Svein Härkestad

Naturvernforbundet 110 år

Utrettelig kamp for norsk natur

Det begynte med vern av gamle trær. Nå jobber Naturvernforbundet for å hindre gruvedumping, redusere forbruket og stanse letingen etter mer olje og gass.

– Uten Naturvernforbundet ville Norge sett annerledes ut, helt enkelt, sier forfatteren Bredo Berntsen.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Etter formidabel innsats for Gjende og Sjøa i 1923 blir Hanna Resvoll-Holmsen kalt Norges første miljøverner.

Foto: Gustav Borgen – Digitalt Museum

Den 18. februar var det 110 år siden møtet som markerte starten på kampen for å redde norsk natur. Selv da, i 1914, var ødeleggelsene store. Ville fosser ble lagt i rør, urskoger ble hogd ned, og det var skuddpremie på rovdyr og rovfugler. Industrien vokste, og med den fulgte miljøødeleggelsene:

Endnu dunderer noen fosser inde mellem fjeldvæggene, endnu finder vi dypt inde skogpartier, hvor urskogen staar som den stod, endnu kredser vaak og ørn om de vilde tinder. La oss samle oss til vern om disse skatter!

(Hentet fra Naturvernforbundets årsberetning for 1916)

Yellowstone > bever og svane

De hadde god grunn til å møtes, en professor, en ekspedisjonssjef, en advokat, en doktor og en skogdirektør. Flere andre land var allerede godt i gang med naturvernet. Allerede i 1872 opprettet USA verdens første nasjonalpark i Yellowstone, og Sverige fikk sin første nasjonalpark i 1909. Det eneste vi i Norge kunne skilte med var fredningen av bever og sangsvane i 1899 og noen små vernede områder. Ellers lå skoger, elver, myrer og fjorder uten beskyttelse. Landet var i ferd med å miste viktige deler av sin natur og identitet. Det var grunnen til at professor Nordal Wille, advokat Alexander Nansen, ekspedisjonssjef Thorbjørn Heyerdahl, doktor Hans Reusch og skogdirektør M. Saxlund møttes den 18. februar 1914 for å stifte Naturvernforbundet, eller Landsforeningen for naturfredning i Norge, som organisasjonen het da.

Professor Nordal Wille var blant grunnleggerne av Landsforeningen for naturfredning i Norge, det som i dag heter Naturvernforbundet.

Foto: Ukjent fotograf

– Hadde sett mørkt ut

Hvilken betydning hadde så stiftelsen av Naturvernforbundet – eller, hvordan ville Norge sett ut om de fem ikke hadde satt i gang snøballen? Vi lar miljøhistoriker og forfatter Bredo Berntsen svare.

– Da hadde det sett mørkt ut, slår Berntsen fast. – I et mediasamfunn må det være sterke krefter, enten verbalt eller på annen måte, som må kjempe fram vernesaken. Det er så mange som vil spise av naturen og bruke naturen. Uten en velorganisert organisasjon som Naturvernforbundet ville det vært vanskelig å få til et skikkelig vern av viktige områder, sier Berntsen.

Tre kretsforeninger

Tilbake på møtet i 1914 blir det bestemt at landsforeningen skal begynne sitt arbeid når i alt tre kretsforeninger er i gang. Først ut er Østlandske kretsforening 29. april 1914. Deretter følger Nord-Norges kretsforening 21. juli samme år og Trøndelag kretsforening 2. november 1915. I oktober 1916 trer landsforeningen i virksomhet med zoologen Hjalmar Broch som første formann.

Landets første naturvernere var i gang, og de startet med å få vernet en lang rekke gamle, merkelige og sjeldne trær. Først ut var kjempeeika «Den gamle mester» i Krødsherad som eventyrdikteren Jørgen Moe hadde skrevet dikt om i 1865. Så ble en granskog i Luster vernet, og flere andre skoger fulgte i årene deretter. De første virkelig store seirene kom i 1923 da Fokstumyra ble vernet, og Gjende og Sjøa ble reddet fra vannkraftutbygging.

– Jeg vil si det så sterkt, at vernet av Gjende og Sjøa er det viktigste Naturvernfor-

I 1962 gikk naturvernernes drøm endelig i oppfyllelse da Norge fikk sin første nasjonalpark, Rondane.

Foto: Bård Løken

bundet har fått til. Det markerte den første seieren for naturverntanken, sier Berntsen.

Han forteller at det var Hanna Resvoll-Holmsen som har æren for at Jotunheimens vakre innsjø ikke er demmet opp og Sjøa ikke er temmet.

«Hun fungerte nesten alene som en egen pressgruppe. Avisinnlegg, foredrag, fotografier og dikt kom i en strid strøm, og i sakens slutfase tok hun nærkontakt med både statsråder og stortingsfolk. Det er all grunn til å hevde at uten hennes imponerende innsats ville Sjøa og Gjende i dag ligget der som landskapsruiner. Slik ble hun vår første moderne natur- og miljøverner», skriver Berntsen i sin biografi om Resvoll-Holmsen.

Vettisfossen, Rondane og Østmarka

I tiårene som fulgte ble listen over vernet natur stadig lenger. Vern av Vettisfossen i Sogn og Fjordane og Mølen i Vestfold, fredning av ærfugl og fredning av fuglelivet langs Vorma, for å nevne noe. Helt siden starten hadde naturvernerne drømt om å få opprettet nasjonalparker i Norge. Problemet var at det ikke var hjemmel for større verneområder i den gamle naturfredningsloven fra 1910.

Loven måtte endres, og Naturvernforbundets leverte et omfattende utkast til en ny lov. I 1954 ble lov om naturvern vedtatt. Noen år etter gikk drømmen i oppfyllelse da Rondane nasjonalpark ble landets første i 1962. Og nå kom nasjonalparkene som perler på en snor: Børgefjell, Ormtjernkampen,

Gutulia, Ånderdalen, Stabbursdalen, Øvre Pasvik, Femundsmarka, Jotunheimen og Hardangervidda, for å nevne noen. Den hittil siste nasjonalparken, Østmarka i Oslo, ble opprettet i 2023.

Miljøgifter, forurensning og klima

På 1960- og 70-tallet ble naturvernbegrepet utvidet til miljøvern da spredning av miljøgifter, forurensning og kjernekraft kom på forbundets arbeidsprogram. Samtidig fortsatte kampen for naturen med uforminsket styrke, noe striden om vannkraft i Mardøla og Alta-vassdraget er eksempler på. Og det er den samme kampen mot forurensning og nedbygging av naturen som dagens naturvernforbund jobber med, og de har også den formidable jobben med klimasaken og arbeidet for å stanse letingen etter mer olje og gass.

Med fremtiden i hendene

Hvilken rolle skal så Naturvernforbundet ha i tiden som kommer? Vil lar miljøhistorikere få det siste ordet.

– Forbundets rolle er viktigere enn noen sinne. Det som er problemet i dag, er at det moderne industri- og vekstsamfunnet har malt seg opp i et hjørne. Nå skal man rasere det som er igjen av naturområder med vindkraft for å redde klimaet, som er i ferd med å skape ulevelige forhold på planeten. Naturvernforbundet er en viktig aktør for at etterkommerne våre skal kunne oppleve elementer av fri natur og arts mangfold, sier Berntsen. ■

Snøugle plysjfugl

Høyde på fuglen er ca 14cm. Fuglen gir fra seg et autentisk snøugle-kvitter ved at du trykker på den.

Se også våre andre fuglearter i webshoppen.

Medlem: 125,-

Ikke medlem: 150,-

Ocean Bottle

Ocean bottle er en kul og evigvarende norskdesignet flaske. Ocean Bottle forplikter seg til å finansiere innsamling på over 80.000.000 kilo havbundet plast, i områder over hele verden innen 2025.

En Ocean Bottle finansierer samling av 11,4 kilo plast, tilsvarer 1000 stk plastflasker.

Medlem: 459,-

Ikke medlem: 529,-

Bordbrikke/Feltplakat med fugler

Laminert med trykk på begge sider. Bilder av småfugler på den ene siden og bilder av kråkefugler på den andre siden.

Eksklusivt produsert for Naturvernforbundet. Miljøvennlig "heavy duty" -laminering sikrer lang tids bruk. Hele 22 fuglearter. Norsk og latinsk navn på alle avbildete arter. Morsomt og lærerik for både barn og voksne.

Medlem: 49,-

Ikke medlem: 68,-

Sommerfuglmater

Sommerfuglmateren gir et trygt hjem for alle typer sommerfugler, møll og snørevinger. Designet ikke bare for sommerfugler, men også mange andre arter av pollinerende insekter. Lamellsenteret gir hvile- og lyplasser. Låvens resirkulerte plastdør svinger, og gir tilgang til hekkerommet for å rengjøre og nøye observere arter i kjøligere vær. For fôring, fyll opp reservoaret i bunnen med en løsning av sommerfuglmat. Du kan finne oppskrifter på nettet, eller server søt overmoden frukt i stedet for sukkervann.

Produsert av bærekraftig forvaltet, FSC-sertifisert tre, med en resirkulert andre-life plastfront. Butterfly Barn kommer i en attraktiv gaveeske og er enkel å sette opp og ta vare på.

Medlem: 527,-

Ikke medlem: 620,-

VI TILBYR

Skreddersydde produkter og løsninger for en bærekraftig hverdag

Gjennom vårt fokus på bærekraft og vårt bidrag innen FNs bærekraftsmål 8, 12, 13 og 17, har vi opparbeidet oss solid kompetanse innen bærekraftig produksjon og innkjøp. Spesielt nyter våre kunder godt av hvordan vi jobber med dokumentasjon og sporbarhet innenfor hele livsløpet til våre produkter gjennom råvarebruk, produksjonsmetodikk, distribusjon og resirkulering.

Humler i Norge

Faktabok om humler i Norge som er skrevet av noen av Norges aller fremste humlekjennere. Boka gjør deg ikke bare godt kjent med humlenes utseende og levevis. Den lærer deg også å lage humlekasser og humlevennlige hager, i tillegg til at du får tips om hvordan du kan ta gode humlebilder. Som en ekstra bonus får du dessuten den spennende historien om Astrid Løken; krigshelt og vår fremste forsker på humler gjennom tidene.

Medlem: 420,-

Ikke medlem: 488,-

Pinnsvinhus

Iglo tilbyr pinnsvin og andre pattedyr et trygt gjemmede fra de mange farene i det moderne liv som gressklipper, verktøy, kjøledyr og andre rovdyr som grevling og rev. Denne boligen er mye tryggere enn kompostbingen eller restene av bålet, der pinnsvin er i fare for hageredskaper eller for å bli brent.

Igloen er romslig og kan huse hele pinnsvinfamilien. Den smale inngangstunnelen er utformet for å avskrekke rovdyr som grevling, rev og hunder. Igloen er hovedsakelig designet for ly, men kan brukes som overvintringsplass dersom ytterligere isolasjon legges over igloen om vinteren.

Medlem: 450,-

Ikke medlem: 555,-

Insektstårn

Insektstårnet har et hulrom fylt med halm for ly og overvintring av insekter. Insektene er en meget viktig del av næringskjeden. De sørger for pollinering av plantene, og utgjør en stor del av fuglenes mat. Her kan hageeiere være med å bidra til å bevare det biologiske mangfoldet ved å skape gode levekår for planter og dyr i egen hage.

Medlem: 342,-

Ikke medlem: 398,-

Vaffeljern

Ta med vaffelrøre på termos og spis nystekte vaffer på tur! Brukes over bål eller fra varmekilder som gassboks, multifuelbrenner, primus etc. I aluminium med non-stick-belegg. Lager hjerteformede vaffer. Vekt 845 g, diameter 19,5 cm.

Medlem: 359,-

Ikke medlem: 478,-

Puslespill med sommerfugler

Medlem: 85,-

Ikke medlem: 100,-

Se flere flotte produkter i vår medlemsbutikk:
<https://strommeshop.no/naturvernbutikken/>

Borgarting lagmannsrett sender spørsmålet om hvorvidt tillatelsen til forurensning av Førdefjorden strider med EUs vanddirektiv til EFTA-domstolen.

NB foto: Luca Tomac

Førdefjordens skjebne behandles i Brussel

Den 10. januar 2024 vil bli stående som en svart dag i norsk miljøhistorie. Dette var dagen da retten ga grønt lys til gruvedumping i Førdefjorden og to miljøorganisasjoner ble dømt til å betale statens saksomkostninger på 1,4 millioner kroner. Men saken ender ikke der, den er anket – og nå går turen til Brussel.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

I april bestemte Borgarting lagmannsrett at stridsspørsmålet i Fjordsøksmålet skal sendes til behandling i EFTA-domstolen. Kampen om Førdefjorden er langt fra over – og den videre behandlingen vil ikke bare få betydning for den rene og rike vestlandsfjorden, den vil også være med å påvirke skjebnen til fjorder, elver og vann i hele landet.

– Vi er veldig glade for at lagmannsretten vil gi saken en skikkelig behandling gjennom EFTA-domstolen. Det gir håp om at vi skal kunne hindre gruvedumping og forurensning av norske fjorder, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Inntekter eller ren fjord

Er inntekter og arbeidsplasser grunn god nok til å tillate forurensning av en fjord? Det er hva EFTA-domstolen skal ta stilling til. Naturvernforbundet og Natur og Ungdom har saksøkt staten for tillatelsen til gruvedrift med deponering av opptil 170 millioner

tonn gruveavfall i Førdefjorden. Etter at de tapte i tingretten, anket de saken til lagmannsretten med anmodning om at den blir forelagt EFTA-domstolen.

– Denne saken gjelder terskelen for å gjøre unntak fra en av Europas mest sentrale miljøbestemmelser, nemlig forbudet mot å forringe vannressurser. Det er nettopp derfor det er så viktig for oss at denne miljøloven blir tolket og fulgt opp på rett måte, både for Førdefjorden og andre vannforekomster i Norge og Europa, sier Gulowsen.

Overordnede samfunnsinteresser

Naturvernforbundet og Natur og Ungdom mener at statens tillatelse bryter med EUs vanddirektiv og vannforskriften. Ifølge direktivet kreves det overordnede samfunnshensyn, eller «overriding public interest», for å kunne tillate en så omfattende forurensning. Det er dette spørsmålet organisasjonene ønsker at EFTA-domstolen

skal ta stilling til. Staten har motsatt seg dette. Den mener at det finnes tilstrekkelig veiledning for å avgjøre søksmålet i eksisterende kilder og at spørsmålet ikke er tvilsomt.

Borgarting lagmannsrett er ikke enig med staten og har gitt miljøorganisasjonene medhold.

«Selv om det finnes avgjørelser fra EU-domstolen som berører tolkningen av bestemmelsen, er det etter forberedende dommers syn grunn til å be EFTA-domstolen om en rådgivende uttalelse. Slik forberedende dommer ser det, løser ikke foreliggende rettspraksis de tolkningsspørsmålene som saken reiser», står det i brev fra Borgarting lagmannsrett av 5. mars.

Optimistiske

– Vi er glade for at lagmannsretten støtter vårt syn og er optimistiske med tanke på

– Kampen er ikke over, og jeg tror gruedumping blir umulig, sier Anne-Line Thingnes Før Sund fra Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane.

Foto: Naturvernforbundet

den videre behandlingen av saken, sier Gytis Blaževičius, leder i Natur og Ungdom.

Det er ventet at saken kommer til behandling i EFTA-domstolen i løpet av høsten 2024. Ettersom Norge ikke er EU-medlem, vil domstolen ikke komme med en dom, men gi en rådgivende uttalelse om hvordan regelen skal forstås. Når saken deretter kommer til behandling i lagmannsretten, vil denne uttalelsen måtte bli tillagt stor vekt.

Gjelder alle vannressurser

Selv om søksmålet gjelder Førdefjorden, vil denne saken få betydning for forvaltningen av alle vannressurser i Norge.

– Hensikten med EUs vanddirektiv er å gi fjorder, vann og elver beskyttelse mot forurenning. Hvis gruedumping i Førdefjorden skal være tillatt, er det knapt noen grense for hvilke miljødeleggende virksomheter man kan si ja til. Derfor kan ikke dommen fra Oslo tingrett bli stående, og vi tror at EFTA-domstolen vil støtte vårt syn, sier Blaževičius.

– Vi skal kunne hindre gruedumping i norske fjorder, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Foto: Fartein Rudjord

Svært overraskende dom

Dommen fra Oslo tingrett kom svært overraskende på de to miljøorganisasjonene. De tapte på alle punkter, og fikk ikke medhold i at tillatelsene til gruedrift med dumping av gruveavfall i Førdefjorden bygger på en uriktig forståelse av EØS-rettslige miljøkrav i vannrammedirektivet og mineralavfallsdirektivet. Retten valgte heller ikke å legge vekt på miljøorganisasjonenes anførsel om at det finnes et bedre alternativ til gruedrift, uten bruk av sjødeponi. De fikk heller ikke medhold i at miljøkonsekvensene vil bli langt mer alvorlige enn det som er forutsatt i tillatelsene. I tillegg ble de dømt til å betale statens saksomkostninger på 1,4 millioner kroner.

– Dette er ikke til å tro! Vestlandets rikeste fjord som søppelplass for gruveavfall og det i en tid med katastrofalt artstap og et hav i krise! Framtida vil dømme oss hardt hvis denne skammelige dommen blir stående, uttalte Anne-Line Thingnes Før Sund fra Naturvernforbundet i Sogn og Fjordane like etter at dommen kom.

– Men kampen er ikke over, og jeg tror gruedumping blir umulig. Presset fra resten av verden som jobber for rent hav vil bli for stort. Førdefjorden skal leve, sa Thingnes Før Sund.

Rekordstor medlemsvekst

Samme dag som miljøorganisasjonene tapte i Oslo tingrett, skjedde det noe uventet. Medlemsavdelingen i Naturvernforbundet meldte om uvanlig høy aktivitet. Bare i løpet av noen timer hadde to hundre personer meldt seg inn. Og medlemsinnmeldingene bare fortsatte. To dager senere hadde ytterligere fem hundre mennesker meldt seg inn. Det ga seg heller ikke der. I april hadde Naturvernforbundet fått over fire tusen nye medlemmer. En slik tilstrømming har aldri tidligere skjedd i Naturvernforbundets 110 år lange historie. ■

SUF Stavanger Urban Folkehøgskole

Visuell kunst & street art

Søm, slow fashion & redesign

Programmering og utvikling

Foran og bak kamera

Norwegian language and culture

Arkitektur for fremtiden

Plante & sanke

Aktivisme & kreativitet

Surf & brett

Å reise med tog til Berlin ble mye enklere etter at nattoget kom. Her like før avgang fra Malmø klokka 23.25.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Med toget til Berlin

En langhelg med toget til Berlin byr på langt mer enn en spennende tysk metropol. På kjøpet får du en hel reise gjennom nye landskap og stopp i fine byer. Alt takket være et svensk nattog.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Nå kan du gå på toget i Oslo ved totiden på en torsdag, legge deg i til å sove i Malmø, våkne i Hamburg og spasere ut i Berlins gater klokka ni fredag morgen. Jeg tok turen og kom tilbake til Oslo med et knippe opplevelser jeg ikke ville fått på en flyreise.

På sporet av tapt tid

Det er mange grunner til å besøke Berlin. Jeg dro med noen venner fra en bokklubb for å være med på den internasjonale litteraturfestivalen og se på spor etter den tiden da byen var delt i to av en 4,2 meter høy mur.

– Dette med Berlinmurens fall har fasci-

nert oss. Vi levde alle da det skjedde i 1989, og vi har vært opptatt av brytningene mellom kommunisme og kapitalisme. Vi har lest bøker av tyske forfattere, og ville dra til Berlin for å oppsøke steder der delingen av byen fortsatt er synlig, sier Petter von Krogh, et av medlemmene i bokklubben.

Nattog til Berlin

Men hvordan skulle vi komme oss dit? Fly er selvfølgelig den enkleste løsningen, men tre av oss bestemte oss for å reise langs bakken. Det første som slo oss, er at det å bestille en slik tur er mer komplisert. Derfor tok vi kontakt med togreise-guru Kristian Skjellum Aas for å få noen gode tips. Han er administrator i Togferie-gruppa på Facebook, som

har over 60 000 medlemmer, og er redaktør for Natur & miljø. Til vår store begeistring kunne Skjellum Aas fortelle at vi nærmest kunne sove oss fram til den tyske hovedstaden. I 2021 og 2022 ble det nemlig startet to forskjellige ruter med nattog fra Stockholm til Berlin. Og, flaks for oss, toget stanser i Malmø, slik at vi kan hoppe på der.

Oslo 14.15 – Gøteborg 18.00

Reisen starter en solfylt dag i Oslo. Foran oss venter nesten 2500 kilometer tur-retur, delt opp i etapper med buss, dagtog, nattog og båt. To tusen fem hundre kilometer, det er langt. Hvis du vil vite hva avstand er, må du komme deg ned på jorda og reise langs bakken!

Å reise langs bakken byr på mange fine opplevelser du ikke får når du flyr, mener Thorbjørn Faber Geirbo og Petter von Krogh.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Vi tar oss fri fra jobben et par timer før arbeidsslutt, og har planer om å jobbe inn noen timer underveis. Slik kan vi – på magisk vis – forvandle reisetid til arbeidstid. På denne strekningen kunne vi tatt toget, men vi velger bussen fordi prisen er lavere. Veien går gjennom Østfold, over Svinesund og nedover langs den svenske vestkysten i fin ettermiddagssol. Vi innser ganske snart at planen om å jobbe underveis går i vasken. Det er mye hyggeligere å sitte og prate og se ut av vinduene.

Gøteborg 19.23 – Malmø 22.00

Etter en god middag på en mongolsk-kinesisk restaurant i Gøteborg går turen videre med tog til Malmø. Nå lykkes vi godt med forvandling av reisetid, og vi ankommer Malmø etter to og en halv time med jobbing. Siden det er en stund til toget går, rusler vi en tur i byen. Det er første gang jeg er her, og etter alle oppslagene om kriminelle gjenger og vold er jeg litt på vakt. Men Malmø er fredelig i kveld, og ganske snart kommer vi inn i et koselig område der husene står tett i smale gater. Min reisekamerat Thorbjørn Faber Geirbo kan fortelle at de er bygget i en nordtysk stil, med teglstein og bindingsverk.

– Det huset der er eldre enn de andre her. Slike hus har jeg sett mange av i Nord-Tyskland, sier han.

Oppe ganske riktig. Huset heter «Flensburgska huset» og ble bygget i 1596. Vi kommer til et koselig torg med uteserveringer opplyst av lenker med lyspærer, før vi fortsetter mot Malmøhus slott, et av Nordens eldste renessanseslott. Men vi kommer aldri

Malmø er langt bedre enn sitt rykte. På vår lille tur gjennom byen kom vi over denne trivelige gjengen i «Optimistorkestern».

Foto: Tor Bjarne Christensen

Reiserute

Oslo-Berlin

Torsdag

- Buss fra Oslo 14.15 til Gøteborg 18.00
- Tog fra Gøteborg 19.23 til Malmø 22.00
- Tog fra Malmø 23.25 til Berlin fredag 09.00

Berlin-Oslo

Søndag

- Tog fra Berlin 10.38 til Hamburg 12.21
- Tog fra Hamburg 12.53 til Frederikshavn 22.25 (bytte i Kolding og Aalborg)
- Båt fra Frederikshavn 23.25 til Oslo 10.00

Klimaregnskap

Oslo-Berlin:	24 kg CO ₂
Berlin-Oslo: (inkludert ferje)	79 kg CO ₂
Sum:	103 kg CO₂
Tilsvarende tur med fly:	228 kg CO ₂

Kilde: <https://klimatsmartsemester.se/>

fram til slottet, akkurat som hos Kafka, vi ser det bare i det fjerne, mektig og uoppnåelig. Og så må vi gå tilbake til togstasjonen.

Malmø 23.25 – Berlin 09.00

Nattoget til Berlin står klart på perrongen da vi kommer klokka elleve. Konduktøren kan fortelle at det ikke var enkelt å sette opp denne togforbindelsen, for det er ulike tog-systemer i Sverige, Danmark og Tyskland.

– Vi måtte byta lok två gånger på vägen. En när vi kör in i Danmark, och en när vi ska in i Tyskland, sier han.

Det er helt mørkt da vi kommer inn i sovekupeen. Den består av seks senger, tre på hver side, og vi har fått de to i midten. I de andre køyene ligger det allerede folk og sover. De har sikkert kommet på i Stockholm, der toget startet for noen timer siden.

Jeg sover ganske godt, selv om jeg våkner noen ganger. Da kan jeg høre lyder fra stasjoner, folk som prater og lokomotiver som byttes. Jeg har alltid likt å ligge slik og sove meg gjennom landskap og fremmede byer.

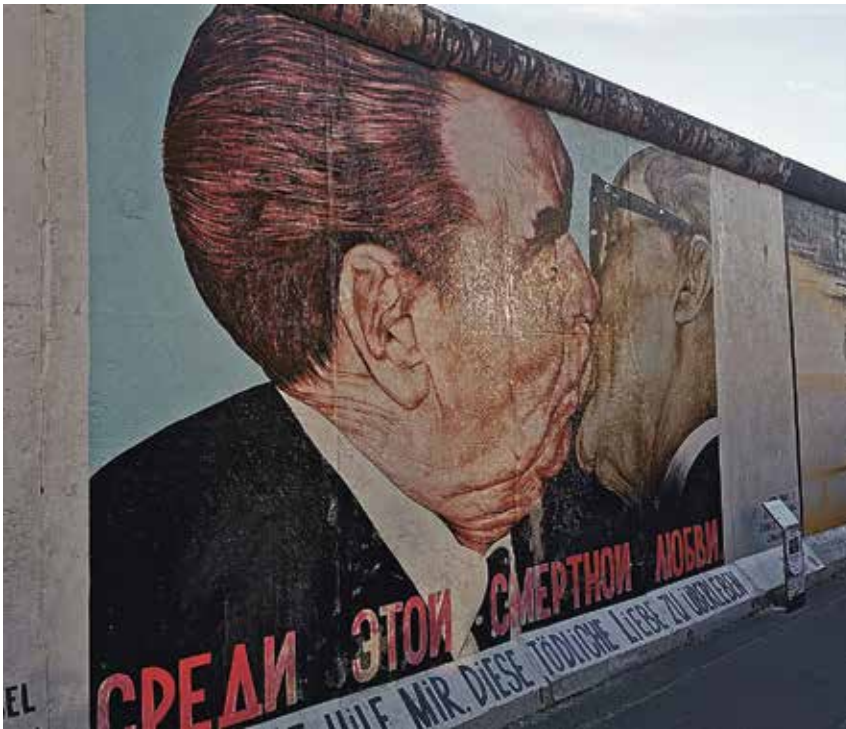
Berlin fredag til søndag

Vi våkner uthvilte på toget et sted etter Hamburg og befinner oss snart i Berlin. Her følger to hele dager med god mat og drikke, foredrag av forfatteren Herta Müller på litteraturfestivalen, besøk i Stasi-arkivet, kunstmuseer, Mauer park og East Side Gallery. Der har en rest av Berlinmuren blitt til et galleri for gatekunst, blant annet med den berømte graffitien av de to kommunistlederne Leonid Bresjnev og Erich Honecker som kysser. Kje-der du deg i Berlin, har du dårlig fantasi og få interesser!

Berlin 10.38 – Oslo 10.00

To dager senere går turen hjemover. Vi starter i Berlin klokka 10.38, spiser pretzler på bakeri i Hamburg ved lunsjtider, før reisen går opp gjennom Danmark. Her blir det stopp med beinstrekk i Kolding og pizza i Ålborg før vi ankommer Frederikshavn sent søndag kveld. Det var Skjellum Aas som tip-

East Side Gallery i Berlin. Rester etter muren som delte byen mellom øst og vest har blitt et galleri for gatekunst, her den berømte graffitten av de to kommunistlederne Leonid Bresjnev og Erich Honecker som kysser.

Foto: Tor Bjarne Christensen

Hos bakeren på Ida-Ehre-Platz i Hamburg kjøpte vi pretzler og deilige franzbrötchen, som er en spesialitet fra denne byen.

Foto: Tor Bjarne Christensen

set oss om dette smarte trikset. Siden det ikke går noe nattog til Norge, sover vi på båten og ankommer Oslo mandag morgen, uthvilte og klare for en ny arbeidsuke, om enn litt forsinket til morgenmøtet.

Frokost på båten

Da vi spiser frokost på båten, spør jeg reisekameratene mine om hvordan turen har vært.

– Det har gått bra. Jeg kjørte en del slike turer da jeg var student i Tyskland for tjue år siden, så dette er ikke helt nytt for meg. Men jeg gjør det ikke så ofte nå, sier Faber Geirbo.

Han vil helst holde seg på jorda når han reiser, og synes ikke det gjør noe at selve reisen tar mer tid.

– Det er fint å reise fra by til by. Man slipper stressende flyplasser, det er hyggeligere og man får sett mer underveis.

– Er det ikke litt kjedelig?

– Det kan være fint at det er litt kjedelig.

Petter von Krogh har ikke reist så langt med tog siden interrailen for 25 år siden.

– Jeg synes dette var veldig bra. Når man reiser på denne måten, spiser det litt av tiden. Derfor må man slå seg til ro med at reisen er en del av opplevelsen. Nå har vi vært innom Hamburg og Aalborg. Det er opplevelser å ta med seg hjem, sier han.

– Det er også artig å se hvor mange som reiser på denne måten. I Tyskland og Danmark er folk sikkert mer vant til å kjøre tog, og det er en del unge. Det er et kult miljø, som ikke bare er for noen særinger som absolutt må kjøre tog, men noe mange gjør. Her har vi noe å lære. ■

Bedre togtilbud til utlandet

Togtilbudet fra Norge til utlandet er oppstykket, og kan være forvirrende. Derfor har Naturvernforbundet laget guider for å hjelpe deg fram.

På sine nettsider har Naturvernforbundet flere guider som skal gjøre det enklere å velge tog fremfor mer miljøbelastende reiseformer.

■ «Melkeruteguiden» forklarer hvordan du kommer deg mellom Oslo og Hamburg, via Göteborg og København.

■ Samme type guide finnes for strekningen mellom Trondheim og København, både via Oslo og via Sverige.

■ I tillegg finnes en guide som viser alle kollektive reisemuligheter inn og ut av Norge (På ferie uten fly og bil), og en guide for kjøp av plassbilletter for Interrail – togbilletten som gir deg fri reise i Europa.

Til Berlin

Skal du reise mellom Oslo og Berlin, som i artikkelen, kan reisen tas på en lang dag fra Oslo – i hvert fall på hverdager. Da reiser du rundt klokken seks på morgenen, og er framme i 22.30-tiden på kvelden. Du må bytte tog i Göteborg, København og Hamburg, og kan kjøpe billett fra Göteborg til Berlin hos Deutsche Bahn – i app eller på nettside. Norge er imidlertid

ikke med i billettsamarbeidet, så billett fra der du starter reisen i Norge til Göteborg bør kjøpes separat gjennom Entur.

Du kan også velge nattog mellom Malmö og Berlin, som i artikkelen. Da reiser du rundt 15.30 fra Oslo (14.14 i helgene og i sommer) og er framme i Berlin til frokost neste morgen, med togbytte i Göteborg og Malmö.

Fra Trondheim kan du ta toget på morgenen, bytte tog på Storlien, i Östersund og i Stockholm, og ta igjen nattoget i Malmö samme kveld.

Forbedringer på skinner

I desember 2022 kom det flere avganger mellom Oslo og Stockholm. I desember 2023 ble antallet avganger mellom Oslo og Göteborg nesten fordoblet, og i desember 2024 kommer direkte tog mellom Trondheim og Stockholm. Så det har vært en jevn forbedring av togtilbudet mellom Norge og utlandet, men det er spesielt tre ting Holger Schlaupitz, fagsjef i Naturvernforbundet, ønsker seg fremover:

■ Direkte dagtog Oslo-København – og kanskje lengre.

■ Direkte nattog Oslo-Hamburg.

■ Bedre samordning av billettsystemene.

Plast på tur/retur

– Hører dere? Vi klarer å redde nesten fire ganger så mye plast som mange andre, plast som kan brukes til nye produkter og som kan spare store mengder av både olje og energi.

Tekst: KJETIL GRUDE FLEKKØY
kgf@naturvernforbundet.no

Stemmen fra avfallsguiden spraker i hodetelefonene mens vi klatrer opp langs en ganske smal og altfor høy ståltrapp. Over oss lyser noen grelle neonrør, under oss farer en evig strøm av skrot fra beboerne på Romerike forbi på et gummibånd. Lukta er litt... spesiell. Det gjelder bare å kalibrere neseborene, får vi høre.

Vi skal gjennom anlegget på smale plattformen. Trange trapper. Digre stål- og maskinrigger. Alt fyller den digre hallen foran oss med bråk. Ikke kom borti noe, messer guiden

Ikke helt svart: Maskinene klarte ikke å sortere ut svart plast fordi de ikke synes mot svart bakgrunn. Da begynte Diplomis å lage dem mørke-mørke-blå i stedet, og dermed kunne også boksene deres bli resirkulert. Maria Andersen studerer den nye boksen.

Foto: Kjetil Grude Flekkøy

i øreklokkene. Vi kan bli møkkete. De tørker ikke støv her hvert år.

Verdifullt og farlig

Alt avfallet skal gjennom en 1300 meter lang og kjapp samlebåndslabyrint. Her sorteres alt – og så går plasten videre til et nytt liv som

flaske, emballasje eller kanskje dashbord i en bil. Plast er så mye.

Avfallsguiden vår er Terje Skovly, salgssjefen hos Roaf, Romerike avfallsforedling. Han blir aldri lei av å fortelle om de u-t-r-o-l-i-g-e mulighetene med avfall, og om hvor fantastisk pilotanlegget deres har fungert og hva

Går i svart: – Svarte bokser lager bare tull for oss, for «øynene» i anlegget ser den ikke mot de svarte båndene, forklarer Roaf-salgssjef Terje Skovly.

Foto: Kjetil Grude Flekkoy

flere nye og enda mer fantastiske anlegg kan få til – med erfaringer fra Roaf i bunn. Uten øreklokkene med direktesendt Skovly hadde vi bare sett kaos. Kanskje et ordnet kaos, men likevel.

Samlebåndene går via flere sorteringskamre. Underveis har systemet silt unna alt fra vanlig restavfall til klær, metall og en del sære ting folk har ment kunne kastes. På Romerike slipper folk å sortere i ulike poser hjemme – maskinene gjør jobben.

Må gjenfødnes som det samme

– Det er ikke g-r-e-n-s-e-r for hva den sortert plasten kan resirkuleres til, sier guiden. Alt fra emballasje og paller til bygningsmaterialer, bilinteriør, fleece og tør, for å nevne noe.

– Kildesortering er e-k-s-t-r-e-m-t viktig, sier han – med trykk på kilde.

At innlevert plast ikke havner i naturen er viktig nok, men det man sparer på å resirkulere den er omtrent like viktig. Nyproduksjon av plast krever nemlig svært mye råvarer og energi. Resirkulering sparer miljøet, men:

– Det fungerer bare om man klarer å holde ulike typer plast fra hverandre. Plast brukt i en flaske eller en type emballasje, kan enkelt sagt bare bli til det samme: En ny beholder

Sirkulærøkonomi: Terje Skovly viser runddansen som plast bør gjøre. – For eksempel vanlige PET-drikkeflasker kan typisk resirkuleres sju ganger før kvaliteten er for dårlig.

Foto: Kjetil Grude Flekkoy

eller ny emballasje. Det gjelder særlig matemballasje, som ikke kan være brukt til andre ting først.

De færreste returanlegg klarer å skille ulike typer plast, og derfor blir svært mye plast brent. Og fossilplast til forbrenning fører til økte CO₂-utslipp. Det er ikke optimalt.

Sorterer bedre, men ikke blandinger

Finsorteringen har også en annen stor fordel: Anlegget her klarer å hente ut mye mer plast enn anlegg med manuell kildesortering og grovsortering, faktisk 18 kilo pr innbygger, mot 3,5 kilo i Oslo og 7-8 kilo ellers i landet, forteller guiden stolt.

Når plasten er skilt fra det andre avfallet, tar 16 sorteringsmaskiner finsorteringen. Alle mulige typer plast kommer farende inn – de fyker som dart-piler gjennom sorteringskammeret – magisk nok i ulike høyder, rett inn i riktig mottakssjakt. Forklaringen på magien er en rad med små jetstrømmer: Etter at hver plastgreie er lynraskt gjennomlyst, sender små, kraftige luftpulser dem dit de skal. Og etter noen slike runder er ikke plast bare plast lenger, men sortert som PET, PP, PE, folie – og en del andre varianter.

– Et vanlig problem er at produsenter blander inn andre materialer. For eksempel kan de pakke inn en vaskemiddelflaske av PP i en PET-folie. Da sorterer maskina den som panteflaske – de er jo laget av PET, ikke sant? Men det gjør at vi mister vi PP-flaska og samtidig får forurenset PET-haugen vår, forklarer Terje Skovly med et pussig glis.

Han sier noen typer emballasje er «helt håpløse». Svart plast er en sak for seg selv, det vanskeligste av alt. All «premium» kaffe, is og annet «skal» pakkes i svart. Og svart er usynlig på det svarte samlebåndet.

– Men se! sier han. – Se nøye på de svarte Royal-boksene fra Diplom-is neste gang du er i frysedisken. Nå er de faktisk mørke-mørkeblå, og det fungerer! Markedsavdelingen deres hørte på oss!

Finsortering

Selv om anlegget på Skedsmokorset virker «sci-fi» nok, har det allerede vært i drift i ti

år. De har stadig utvidet og justert, og erfaringene herfra kommer nå flere nye og mye mer avanserte anlegg til gode.

I Hobøl i Indre Østfold skal det bygges et anlegg kun for plast. Dit skal det sendes plast fra hele landet, som skal skilles i sju ulike typer som så kan resirkuleres til enda flere nye produkter.

Også i Fredrikstad, Stavanger og Trondheim er det planlagt nye sorteringsanlegg, men de vil sortere ut plast fra husholdningsavfall, omtrent som på Skedsmokorset.

– Produsentene må ta regninga

– Om vi skal få ned forbruket, må produsenter og leverandører ta ansvar for plasten. Og de må betale det resirkulering faktisk koster, om vi skal få ned forbruket. Ikke så enkelt å få til, sier Joakim Gulliksen, tidligere fagrådgiver for avfall og sirkulær økonomi i Naturvernforbundet. Med «produsenter» mener han alle de som bruker plast til sine varer, også som emballasje.

Tanken er enkel: Hvis produsentene må betale mer for plasten de sender ut på markedet, og mest for den som ikke kan resirkuleres, vil de redusere bruken av plast. Eller bruke bedre typer. Og hjelpe miljøet. Men det forutsetter minst tre grep: Ulike avgifter på ulik plast, at produsentene må ta kostnadene og at sorteringen blir enda bedre enn i dag.

– Men det forutsetter minst tre grep: Ulike avgifter på ulik plast, at produsentene må ta kostnadene og at sorteringen blir enda bedre enn i dag. Kort sagt krever det et marked, som det offentlige må ta ansvar for å bygge og styre, sier Gulliksen.

Om dette skal fungere, må produsentene ta utgiftene til resirkulering – det bør være en del av produsentansvaret. I dag havner for mye av disse kostnadene i renovasjonsgebyret, mener Gulliksen.

– Uansett havner regninga hos forbrukerne, men dette tekniske grepet vil være avgjørende for å få produsentene til å skjerpe seg, sier han og legger til: – Norge er et av de landene i Europa hvor det er billigst å sende plast ut på markedet, og det fører til at det er altfor mye «dårlig» plast i omløp. ■

Vill, vakker

Med sine kraftige gevir og sin robuste skikkelse har den norske villreinen lenge vært et symbol på landets unike natur og rike dyreliv. Men nå står denne stolte arten overfor utfordringer som truer dens eksistens.

Norsk villrein er den siste bestanden av vill fjellrein i Europa.

Foto: Adrian Lombardo

og truet

Av: LISE H. EIDE
le@naturvernforbundet.no

Den tåler mye, villreinen. Med sin tykke pels er den godt beskyttet mot bitende kulde og vind selv i de mest karrige fjellstrøk. Brede klauver bærer den over snøen og fungerer som graveredskap etter beiteplanter. Og den fantastiske luktesansen sørger for at dyrene finner lav som ligger skjult selv under 60 centimeter med is og snø.

Likevel er villreinen nå truet og på artsdatabankens rødliste. Nok en gang er det vi mennesker som forstyrrer naturen med vår moderne livsførsel. Hyttebygging og skiløyper. Veier, vannkraft og vindkraft. Turstier med terrengsykler og økt motorferdsel i fjellet. Bit for bit spiser vi oss inn på den sky villreinens territorium.

I tillegg byr klimaendringene på utfordringer. Varmere klima fører til økt vekst av planter, mens tilgangen på lav og mose reduseres. Samtidig forsvinner stadig flere snøskavler som gir sårt tiltrengt pause fra insekter i sommerhalvåret.

Den robuste villreinen er vant til å være ute i hardt vær, men nå lever den i motvind. Det er på høy tid at vi gjør en innsats for å ta vare på de flotte dyrene.

Fjellets nomade

Villrein er en nøkkelart, som er spesielt viktig for økosystemet. Andre arter er avhengige av den, slik som jerv, rovfugler og fjellrev. Villreinen har vært i Norge siden innlandsisen trakk seg tilbake for 10 000 år siden, og er en viktig del av vår historie. Villreinen er også en såkalt *ansvarsart*, det vil si en art som Norge har et spesielt ansvar for å verne, siden den har en vesentlig andel av sin naturlige utbredelse i sør-norske fjell. Faktisk lever nesten hele den europeiske villreinbestanden her. Og det er den siste livskraftige bestanden av vill fjellrein i Europa.

Villrein flokken er alltid i bevegelse, og derfor kalles de ofte «fjellets nomade». Det er et vakkert skue når hundretalls dyr beveger seg over viddene som én levende organisme. Det nomadiske leveviset og flokkadferden gjør villreinen til en spesiell art i norsk fauna. Den utnytter skrint næringsgrunnlag og trenger derfor store arealer for å få fylt primærbehovene til hundrevis av dyr.

Flokkadferden var opprinnelig utviklet som et forsvar mot rovdyr og insekter, men har blitt opprettholdt som vern mot menneskelige forstyrrelser etter lange tider med jakt. Det er hovedsakelig i brunsttida på høsten at alle dyra er samlet i én flokk. Resten av året går bukkene sammen i mindre flokker, mens kalver, simler og ungdyr utgjør større fostringsflokker.

Hardfør og vakker

Reinen er det eneste hjortedyret der begge kjønn har gevir. Disse er ikke bare flotte å se på, de har også sin hensikt. Simlene har gevirene til etter kalving, og trenger dem i konkurransen om beitegroper. Bukken mister gevirene etter brunsttida, og har da lavere status enn simlene gjennom vinteren.

Å bygge opp nytt gevir krever både energi og mineraler, og utforming av geviret avhenger derfor av næringstilgangen. Hvis den er god, vil mange bukke- og simlekalver utvikle gevir med opptil tre grener på hver side allerede første høst. ➤

Det nomadiske leveviset og flokkadferden gjør villreinen til en spesiell art i norsk fauna.

Foto: Adrian Lombardo

Selv om gevirene er store og flotte, gir pelsen til villreinen mer kamuflasje med farge og mønster som gjør den vanskelig å oppdage. Vanligvis er den grå, med noe brunt, ispedd et hint av gult. Dekkhårene er mørkest ute ved spissen, og lysere ved roten, noe som gjør pelsen lysere om vinteren når dekkhårene har vokst ut og er slitte i tupene. Vinterpelsen til reinen har tre ganger så mange dekkhår sammenlignet med andre hjortedyr, i tillegg til et lag med underull. Det er grunnen til at villreinen tåler selv de tøffeste værforhold.

Parasitter og andre plager

Men ingen pels i verden kan beskytte villreinen mot alle truslene den står overfor. Skrantesyke, arealtap og parasitter er noen av utfordringene som har gått hardt utover bestanden. Beitende sauer er en parasittvektor som overfører farlige parasitter til villreinen. Sauen har også negativ beitepåvirkning og indirekte påvirkning på økosystemene og det biologiske mangfoldet i høyfjellet.

Sommerstid plages villreinen av mygg og brems. Hypoderna Tarandi, også kalt reinbrems eller hudbrems, stikker ikke – nei, den går hardere til verks. Bremsen legger larvene i pelsen til reinen, så de kan bore seg inn under huden og leve der til neste vår. En annen type brems, Cephemyia trompe, sprøyter larvene inn i neseborene. Der lever de inne i nese, svelg og bihuler og blir ganske store og plagsomme. Så det er ikke rart

at villreinen har panikk for brems, og søker mot snøfonner for å unnsnippe de verste fluenene når det er varmt. Å stå tett sammen i flokk, gir også en beskyttelse.

Kampen om arealene

Det er imidlertid lite som truer villreinens eksistens mer enn beiteområder som stykkes opp og leveområder som forsvinner. I tidligere tider kunne villreinen vandre fritt mellom ulike sesongbeiter innenfor store regioner, men i løpet av det siste århundret har landskapet og villreinbestandenes strukturer blitt fragmentert og langt på vei ødelagt. Menneskelig aktivitet og utbygging av infrastruktur presser grensene for leveområdene deres. Det er derfor forvaltning av villrein i dag handler mest om å ta vare på og gjenskape (restaurere) dyras leveområder.

Det er 24 villreinområder på fastlands-Norge i tillegg til Svalbard, og mange er delvis vernet som nasjonalparker, landskapsvernområder eller naturreservater. Likevel er inngrepene så mange at villreinen og mange andre arter i de samme økosystemene er på rødlista.

Hver og en av oss kan bidra ved å unngå å legge turer og aktivitet i villreinområder, spesielt i dyras mest sårbare perioder. Men det er opp til politikerne å legge rammene for at denne flotte arten skal få leve fritt og uforstyrret i fjellområdene som har vært dens hjem i uminnelige tider. ■

Fakta

Villrein – Rangifer tarandus

- Drøvtyggende klauvdyr
- Kan bli opptil 18 år gammel
- Blir inntil 220 cm lang og 125 cm høy (boghøyde)
- Bukken veier opptil 270 kilo, mens simla er betydelig mindre.
- Simlene kalver som regel i mai etter å ha gått drektig i 7-8 måneder.
- Lever i flokker som kan variere fra noen titalls dyr til flere hundre.
- Er en såkalt «opportunistisk planteeter» – det vil si at den utnytter de ressursene som er tilgjengelige og velger planter med best kvalitet.
- Bestanden av villrein i Norge er fordelt på 24 avgrensede villreinområder med et samlet areal på cirka 50 000 kvadratkilometer. Klassifisering viser at 12 av 24 villreinområder har dårlig kvalitet, mens 11 har middels kvalitet. Ingen av de nasjonale villreinområda har god kvalitet.
- Naturvernforbundet jobber for å bevare og forsterke villreinfjellet og redde villreinen. Vi mener det må etableres en overordnet, helhetlig og økosystembasert forvaltning av villreinfjellene, der naturlig økologisk dynamikk og funksjoner er definerte, kunnskapsbaserte målsettinger.

Kilder: villrein.no, hjortevilt.no

Designer leker med spade, mose og lekegravemaskiner – og lager forside til Natur & miljø.

Foto: Gunilla Holm Platou

Mose, kniv og lekegravemaskiner

Hva skjer når du utstyret designer Eivind Stoud Platou med mose, spade, kniv og lekegravemaskiner – og et oppdrag om å lage forside?

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Det er alltid underholdende på redaksjonsmøtene der forsidens skal diskuteres. De mer eller mindre luftige innspillene fra undertegnede og journalistkollega Tor Bjarne Christensen ender opp i det kreative hodet til Eivind Stoud Platou – og omsettes i, ja, for eksempel mose og lekebiler.

– De har sånne gravemaskiner både på Biltema og Clas Ohlson, sa Eivind entusiastisk.

– Og så kan vi lage en ekstra utgave, med sånne figurer som reparerer og tar vare på naturen, fulgte han opp.

Resultatene ser du på forsiden, samt på side 15 og 17 i dette bladet. Og designer Eivind bedyrer at foruten eventuelle utslipp fra produksjonen av lekebilene har ingen natur gått tapt i produksjonen av dette nummerets designtrykk.

– Mosen og jorden fra egen tomt ble lagt tilbake på plass etter opptaket, skriver han i en epost til redaksjonen. ■

Ruiner etter et landlig hus i Ukraina. Planker, skifer, murstein, gips og annet konstruksjonsavfall ligger på bakken. Bare én vegg står igjen etter det som en gang var et hjem.

Foto: ioanna_alexia / Istockphoto

Miljøvern i

Krigens ruiner

Da Russland gikk til full invasjon av Ukraina, ble hverdagen totalt forandret for en av landets største miljøorganisasjoner. Samtidig har krigen åpnet muligheter for at et grønnere Ukraina skal reise seg fra ruinene.

Tekst: TOR BJARNE CHRISTENSEN
tbc@naturvernforbundet.no

Hvordan kan du jobbe for natur og klima når landet ditt er under angrep? Og er det i det hele tatt noen som tenker på miljøvern når byer blir bombet, flyalarmene går og folk dør ved frontlinjen?

Ecoaction er den største miljøorganisasjonen i Ukraina. Den har aktive grupper over hele landet, nærmere fem hundre frivillige og et hovedkontor med førte ansatte i Kyiv. Da Putin sendte sine styrker inn i landet den 24. februar 2022, ble alt snudd på hodet.

– Da invasjonen startet, måtte vi ta et skritt tilbake og se på hvordan vi kunne fortsette arbeidet vårt. Det er ingen som snakker om klimaendringer i Ukraina nå, sier Kostiantyn Krynytskyi, leder i energiavdelingen i Ecoaction.

– Vi forsto ganske raskt at sakene vi jobber med måtte bli del av en grønn gjenoppbygging av Ukraina, slik at det landet vi bygger opp kan fri seg fra fossile brensler, sier han.

– Hvem vet hva som vil skje?

Natur & miljø har fått et teamsmøte med Krynytskyi og Olga Polunina, administrerende direktør i Ecoaction. Jeg er ikke den første utenlandske journalisten de snakker med. Etter at krigen brøt ut, har de stilt opp til intervjuer med en lang rekke medier. De har blitt vant til å fortelle om den vanskelige situasjonen de står i, hvordan det er å leve med frykt, innkommende missiler og raketangrep til alle døgnets tider.

– Jeg har vært så heldig at jeg ikke har mistet noen, hverken familie eller venner. Men vi har folk fra Ecoaction i hæren. Vi tenker

Krig rammer ikke bare folk og samfunn, det gir også massive utslipp og alvorlig forurensning. På bildet en russisk stridsvogn som er slått ut av ukrainske styrker i Butsjja utenfor Kyiv, mai 2022.

Foto: Andrii Marushchynets / Istockphoto

mye på dem og prøver å hjelpe dem. Det har også vært vanskelig å finne noen som kan erstatte dem. Denne utfordringen har alle organisasjoner i Ukraina. Alle har sin personlige historie. Jeg har vært heldig, men hvem vet hva som vil skje, sier Polunina.

Med energi som våpen

Russland har brukt store ressurser på å slå ut Ukrainas energisystemer. Kraftstasjoner, kullkraftverk, vannkraft, damanlegg og kraftlinjer har blitt bombet. Allerede 3. mars 2022, bare en uke etter at krigen startet, okkuperte de kjernekraftverket i Zaporizjzja i den sørlige delen av landet. Det er Europas største atomkraftverk med en årlig produksjon på nærmere 30 000 gigawattimer, noe som tilsvarer hele 45 Alta-kraftverk – en

enorm mengde energi.

– Russland bruker energi som et våpen. Både i 2022 og 2023 førte angrep fra Russland til nedstengning av energiforsyningen vår. Det har vist hvor viktig kraften er, sier Krynytskyi.

Spørsmålet blir da hvordan Ukraina kan

sikre kraft til privatpersoner, industri, kontorer, sykehus og andre vitale samfunnsfunksjoner. Og det er her Ecoaction kommer inn. Satsing på fornybar energi og enøk er ikke bare miljøpolitikk, det har også blitt sikkerhetspolitikk – for et desentralisert energisystem er mye vanskeligere å slå ut.

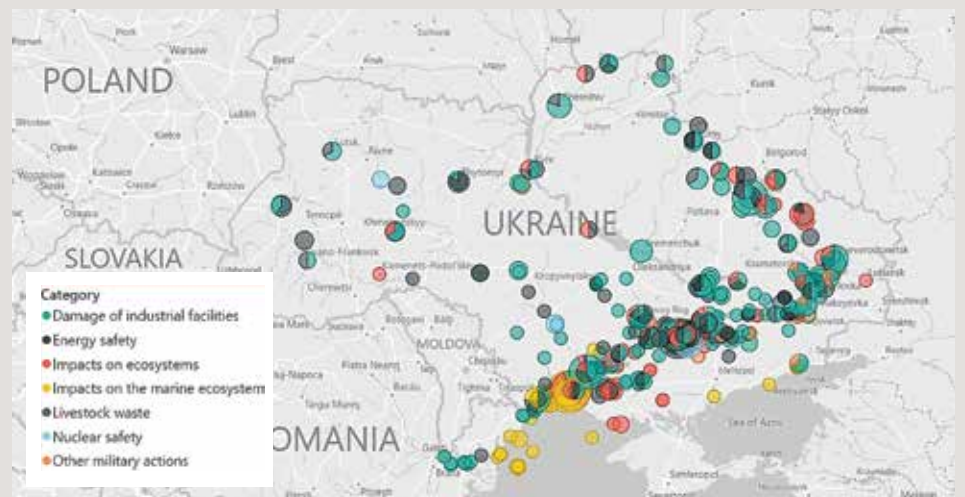
Kostiantyn Krynytskyi, leder for energivdelingen i Ecoaction.

Foto: Ecoaction

Olga Polunina, administrerende direktør i Ecoaction.

Foto: Ecoaction

■ Etter Russlands invasjon 24. februar 2022 har Ecoaction kartlagt krigshandlinger som skader og forurensrer miljøet. I begynnelsen av april 2024 hadde de registrert 1621 potensielle miljøskader.

■ – Dette er nødvendig slik at ukrainere kan se krigens potensielle innvirkning på miljøet, og den ukrainske regjeringen kan forstå skaden på naturen. Alle disse sakene viser hvor viktig det er å ta hensyn til miljøvern i

gjenoppbyggingen, skriver Ecoaction på sin nettside:

■ – Forbrytelser mot miljøet er også krigsforbrytelser. Ifølge Genève-konvensjonen er «det forbudt å bruke metoder eller midler for krigføring som er ment å forårsake eller kan forventes å forårsake omfattende, varig og alvorlig skade på det naturlige miljøet», skriver Ecoaction.

Kilde: Ecoaction <https://en.ecoaction.org.ua/warmap.html>

Fra miljø til energisikkerhet

– Krigen gir oss andre utfordringer. Noen ganger gir det nye muligheter til å peke på bærekraftige løsninger. Når du har solcellepanel og varmepumpe, blir du ikke så sårbar for strømbrydd. Selv de som ikke er miljøengasjerte mener at dette er viktig for egen sikkerhet, sier Polunina.

– Før krigen fokuserte vi alltid på miljø og økonomi. Det ville vært vanskelig å lage en slik klimakampanje nå, men vi når fram når vi bruker argumentet om energisikkerhet, sier Krynytskyi.

Ecoaction har lenge jobbet med å få til en overgang bort fra kull og gass til solenergi og andre energikilder. Nå jobber mange lokalsamfunn med egne energiprojekter. Ecoaction er blant flere organisasjoner som hjelper til, gir råd, knytter kontakter med investorer og internasjonale institusjoner. Et godt eksempel finner vi i Horenka utenfor Kyiv – en landsby som ble rammet av kraftig beskytning og påført store ødeleggelser i starten av krigen.

– Her har vi hjulpet til med å installere solcellepaneler, energilagring og varmepumper, blant annet på Horenka sykehus. Det var til stor nytte, og det har gjort det mulig for dem å fortsette å driften, sier Krynytskyi.

Krig = utslipp og forurensning

Krigen rammer ikke bare folk, bygninger og infrastruktur, den fører også med seg store utslipp. Ecoaction har vært med i et forskningsteam som undersøker hvordan krigen påvirker klimaet. De har publisert tre rapporter som viser at krigshandlinger og gjenoppbygging har gitt utslipp av 180 millioner tonn CO₂. Det er mer nesten fire ganger så mye som de årlige norske klimautslippene.

– Bare tenk på det, vi får disse utslippene bare fordi krigen finner sted i landet vårt, sier Polunina.

Ecoaction har også sett på hvordan krigen påvirker jordsmonnet. I samarbeid med militæret har de tatt jordprøver fra den østlige delen av Ukraina, hvor de fiendtlige handlingene startet i 2014. Konklusjonen er at krigshandlingene stedvis fører til betydelig forurensning.

– Her er det mye vi ikke vet. Vi har ikke ressurser til å ta tester og gjøre analyser fra alle områdene som er forurenset, men vi har egne team som samler informasjon og kartfester steder som har blitt ødelagt. Den verste forurensningen finner vi i områdene som har vært okkupert, forteller Polunina.

Grønn gjenoppbygging av Ukraina. Landsbyen Horenka utenfor Kyiv ble hardt rammet i starten av krigen. Her har Ecoaction hjulpet til med å installere solkraftverk, energilagring og varmepumpe på Horenka sykehus.

Foto: Ecoaction

Miljøvern i krigstid

– Vi hører ikke like mye om krigen som før. Hvordan påvirker den hverdagen deres nå?

– Kyiv er fortsatt under angrep. Flyalarmene går hver natt, og ofte i løpet av dagen, og vi lurer på om vi skal gå til bomberommene. Det er viktig å nevne at alle i Ukraina blir påvirket av dette. Jeg dro til klimatoppmøtet i fjor, og da la jeg merke til en trend. Siden det ikke er like mye oppmerksomhet om krigen, så tror ikke folk at det er så mye krig i Ukraina. For oss er dette noe vi har blitt vant til, og vi snakker ikke om det like ofte som før. Men min by ble bombet, og det er viktig å si at krigen fortsatt er i Ukraina, og den påvirker arbeidet vårt, sier Polunina.

– Hvordan greier dere å konsentrere dere om miljøarbeidet når situasjonen er så alvorlig?

– Vi er fortsatt midt i krigen, men vi kan

ikke være redde hele tiden i to år. Vi må leve med dette, og vi forsøker å takle det, sier Krynytskyi.

– Min familie er fra Kharkiv, som ligger nær grensen til Russland. Den blir kontinuerlig bombet med missiler og raketter. Det er for nær den russiske grensen til at luftvernet vårt kan fungere skikkelig. Jeg har familie der, bestemor og tante, og usikkerheten vi må leve med skaper stress og frykt, sier Krynytskyi.

Som mann kan han ikke reise ut av landet uten spesiell tillatelse, og han regner med at han vil måtte delta i krigen.

– Jeg tror ikke krigen vil være over i år eller til neste år, så jeg må forvente å bli innkalt. Inntil det skjer, er spørsmålet hvordan jeg best kan bidra for landet mitt. Jeg tror arbeidet med energi er viktig, og jeg ser verdien av det jeg gjør, sier Krynytskyi. ■

Naturvernforbundet og Ukraina

Naturvernforbundet har hatt samarbeidsprosjekter i Ukraina siden 2003, først med en liten organisasjon som i hovedsak drev med miljøinformasjon og miljøundervisning, deretter også med National Ecological Centre of Ukraine (NECU). Ecoaction har vært Naturvernforbundets hovedpartner i Ukraina siden 2017, da de gikk fra å være en kampanje innenfor NECU til å bli en selvstendig organisasjon.

– Nå samarbeider Ecoaction og Naturvernforbundet om et prosjekt for miljø og atomsikkerhet, for planer og finansiering av opprydding av gamle reaktorer, og arbeid med atomrisiko som følge av Russlands krigføring i Ukraina. Prosjektet finansieres av Direktoratet for strålevern og atomsikkerhet (DSA) gjennom utenriksdepartementets Atomhandlingsplan, forteller Kjersti Album, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Kjersti Album, fagrådgiver i Naturvernforbundet.

Foto: Ane Øvrebø

– Jeg ble intenst forelsket i naturen i Pasvik, sier nestleder Randi Storhaug i Naturvernforbundet. Hun har bodd, studert og jobbet over store deler av landet.

Foto: Kristian Skjellum Aas

Med hjerte for hele landet

Hun har bakgrunn fra landbruk og gartnervirksomhet, og har bodd mange år i Nord-Norge. Likevel var det hjemfylket Rogaland som ble basen hennes. Nestleder Randi Storhaug savner politikere som snakker opp naturen.

Tekst: KRISTIAN SKJELLUM AAS
ka@naturvernforbundet.no

Fiskeoppdrett, skog, tunneler, olje og mer økologisk tilpasset landbruk. Hun har et bredt interessefelt, og er opptatt av å se sammenhenger og helhet. Men med bakgrunn fra både landbruket og oljebransjen er kanskje ikke bakgrunnen til nestleder Randi Storhaug den mest typiske du finner i Naturvernforbundet. Selv vil hun arbeide for at naturverntanken skal få mer gjennomslag, også blant bønder og matprodusenter.

– Vi må huske på at naturen er viktig for bøndene. Det er mange innen landbruket som arbeider mot nedbygging av matjord, og for å ta vare på den naturen som er viktig for matproduksjonen. Målet må være at hele landbruket skal gjøres mer miljørettet. Men jeg tror ikke at vi skal tvinge alle bønder til å drive økologisk – vi må heller gi gode incentiver, og legge til rette for gode valg for alle matprodusenter. På den måten kan vi

– Jeg ble altså intenst forelsket i naturen i Pasvik. Stillheten og roen du finner der er helt spesiell.

få landbruket mer med på laget, og få de til å jobbe for mer bærekraft og selvforsyning, forteller Randi Storhaug.

Spør fra nord

Hun er levende engasjert i hvordan vi kan gjøre matproduksjonen mer miljøriktig. Og med arbeidsbakgrunn fra NIBIO avdeling Særheim, som avløser i Pasvikdalen, fra gartnerskole i Ulvik i Hardanger og fra andelsgård på Randaberg sitter Storhaug med solid bakgrunn for sine meninger.

– Jeg ble altså intenst forelsket i naturen i Pasvik. Stillheten og roen du finner der er helt spesiell. Tiden jeg hadde som avløser der var helt spesiell, og ga store naturopplevelser. Jeg har stått ansikt til ansikt med tre bjørner i Pasvikdalen, sier hun intenst. Hun medgir at de 13 årene i Nord-Norge har formet henne mye. Etter Pasvik gikk turen til Tromsø.

– Der studerte jeg biologi med fokus på zoologi, og jobbet på universitetet. Det var også der jeg ble med i Naturvernforbundet. På den tiden var fylkeslaget svakt, og det ble litt ensomt å jobbe med naturvernsaker, forteller Randi, som fikk alle sine tre barn mens hun bodde i Tromsø. Men når familien skulle slå rot, gikk veien tilbake til Rogaland, der både hun og mannen opprinnelig kommer fra. «Det ble slik», forklarer Storhaug.

Ny olje i Rogaland

– Etter noen år ble jeg spurt om å bli med i styret i Naturvernforbundet i Rogaland, og det var en skikkelig opptur! I Rogaland var det mange aktive folk, et stort miljø som jobbet med ulike typer saker – og en fantastisk daglig leder, Erik Thoring, som holdt alt samlet. Han har vært kjempeviktig for at Naturvernforbundet i Rogaland har fått bygd opp senteret som nå finnes på Mostun, med våtmarkssenter, kafe, møtelokaler og flere ansatte, som underviser tusenvis av folk i

året. I denne store pakka ble jeg bare en liten brikke, men det har alltid vært motiverende å være med i Naturvernforbundet på et sted der det skjer så mye, sier Storhaug engasjert.

I tillegg til landbruksbakgrunnen, har hun også jobbet noen år i oljebransjen – som de fleste i Rogaland har et sterkt forhold til. Hun har også jobbet i offentlig forvaltning i miljøavdelingen hos statsforvalteren og i kommunen som landbruks- og miljørådgiver, og som koordinator for Jæren vannområde. I senere tid har hun blitt kjent for sine

kronikker og innlegg sammen med landsstyremedlem Wenche Skorge, som har vært informasjonssjef i Statoil. De er begge pådrivere for en rettferdig omstilling vekk fra fossil energi, for at Norge skal bidra til å bremse klimaendringene.

– Det er få som sier at oljekrana skal skrus av i morgen. Men det vi gjør i Norge nå er å sette rekord i nye letelisenser! Det er ikke bærekraftig, hverken økonomisk eller miljømessig. Arealene, kompetansen og arbeidskraften som i dag finnes i oljebransjen må i

stedet brukes for å fremme ny industri. Skal vi fase inn ny, grønn industri, må vi også fase ut noe, sier Storhaug engasjert, og peker på samarbeidet «Broen til fremtiden», der miljøbevegelse, fagforeninger, næringsliv, kirken og andre organisasjoner samarbeider for å fremme grønne arbeidsplasser.

– Men det kommer til å bli en omstilling, ikke minst her i Rogaland. Vi har vent oss til et lønns- og forbruksnivå som nok er et stykke over det vi kan ha på sikt. Alle kjenner noen som jobber i olja, og det gjør at

– Vi må fremsnakke smarte løsninger, mindre forbruk og endret tankegang – ikke bare et teknologiskifte. Elsykkel kan være et eksempel – den er fantastisk, og kan erstatte bil for mange.

enkelte kan ha vanskelig for å ta inn over seg at vi må slutte å lete etter ny olje. Politikerne i Norge har jo brukt oljerikdommen riktig og smart, sammenlignet med andre oljeland, men nå er det en ny tid som krever nye løsninger. Kan vi ikke vokse litt mindre, eller litt annerledes? spør hun.

Natur i helhet

NRKs naturregnskap, som ble publisert i vinter og viser hvor mye natur som faktisk blir nedbygd i Norge som følge av alle de små vedtakene om utbygginger rundt i kommunene, har blitt en vekker for mange. Også for Storhaug. Selv om de mest aktive i Naturvernforbundet vet hvordan det står til, er det et sjokk å få det presentert med bilder og lettfattelig statistikk.

– Avsløringene fra NRK viser at det er ingen som ser omfanget av vedtakene som blir gjort i en helhet. I dag er det ofte slik at man lett får tillatelse til å bygge store veier og næringsområder, men sier nei til småbønder som vil sette opp et skur eller dyrke et nytt, lite område. Det er ingen som øde-

Sammen med landsstyremedlem Wenche Skorge har Randi Storhaug skrevet mange innlegg og kronikker om en rettferdig omstilling vekk fra fossil energi.

Foto: Erik Thoring

Storhaug vil arbeide for at naturverntanken skal få mer gjennomslag, også blant bønder og matprodusenter.

Foto: Erik Thoring

legger natur for å ødelegge natur – det finnes alltid en god hensikt med det de gjør, men det legges opp til feil valg. Vi har underskrevet avtaler om at 30 prosent av naturen skal vernes, og 30 prosent av nedbygd natur skal restaureres, innen 2030. Vi skal altså ha MER natur i 2030 enn nå, ikke mindre. Men har politikerne kunnskap til å gjøre de riktige valgene? Og hvem er det som holder regnskap og sier at vi er på ville veier?

– Blir fort vant

Ville veier er det nok av i hjemfylket Rogaland. Både sør- og nordover fra Stavanger finnes enorme motorveiplaner. Verdens lengste og dypeste undersjøiske tunnel for biler bygges nå under Boknafjorden – med toplanskryss 300 meter under havet, og sidetunnel til en enorm fylling på Kvitsøy.

– Etter tidligere utbygginger har vi funnet store mengder armeringsfiber av plast, spredt i naturen. Nå begynner avfall fra byggingen av tunnelen å dukke opp. Og utfyllingene de lager for å bruke opp tunnelmassen, vil ødelegge mye natur. Vi kunne ha kjørt veldig mye gratis elferje for de pengene det koster å bygge Rogfast-tunnelen, sier Storhaug, og reflekterer litt over hvordan nye, store, naturødeleggende veier stadig blir presset gjennom.

– Vi blir jo fort vant til de nye veiene. Når veiskråningene tilplanter og gror igjen, glemmer vi fort hvor store sår det ble i naturen. Inngrepene blir etter hvert inn i land-

skapet, og da vedtar vi nye prosjekter igjen uten å tenke oss om.

En folkebevegelse

Det er hårete mål Naturvernforbundet har satt for seg selv. 45 000 medlemmer før neste landsmøte. De vil bli en folkebevegelse. Og Randi Storhaug er klar til å bidra.

– Da jeg ble spurt om å stille som nestleder, måtte jeg jo gå noen runder med meg selv. Men jeg synes organisasjonsutvikling er interessant, og kan ta med meg kunnskapen jeg har fra å ha jobbet i både landbruket, oljebransjen og offentlig forvaltning.

For å nå målet mener Storhaug at vi må satse mer på å fortelle om løsninger – ikke bare problemer. Samtidig må vi kreve at miljøtiltak faktisk er reelle, og avdekke grønnvasking.

– Vi er de som må gjøre det grønne skiftet grønt! Vi må fremsnakke smarte løsninger, mindre forbruk og endret tankegang – ikke bare et teknologiskifte. Elsykkel kan være et eksempel – den er fantastisk, og kan erstatte bil for mange. Prosjektet med gratis buss i Stavanger var et spennende prosjekt, og jeg skal ikke si at det var det beste man kunne gjøre, men det var i hvert fall noe! Det var et initiativ som kom folk til gode, bidro til sosial rettferdighet og gjorde det enklere å la bilen stå. Og det trenger vi – på ettermiddagene er det travelt i Tjensvollkrysset i Stavanger. Hvorfor? Jo, fordi der ligger idrettsanleggene som alle skal til! Er det ikke litt ironisk? ■

IN BED WITH NATURE

100% organiske materialer

Vi skreddersyr din seng slik at den passer perfekt til deg og gir deg optimalt med dypsøvn.

- naturlig lateksskum
- naturlig antibakteriell
- perfekt stabilitet og støtte

Produktene er laget av giftfrie, resirkulerbare, naturlige, fornybare og økologiske materialer. Madrasskjernen i naturgummi puster og er naturlig antibakteriell. Den har lang levetid og beholder den unike spensten lengre enn andre madrassmaterialer.

Kontakt: 97 99 84 00
post@greensleep.no

Milevis unna bærekraftig olje- og gasspolitikk

Nordsjølandene er langt unna en oljepolitikk som når klimamålene – og Norge er verst.

På sju av elleve kriterier som den internasjonale tenketanken Oil Change International (OCI) har brukt for å evaluere politikken i nordsjølandene, er Norge plassert i den verste kategorien – «grossy unaligned» – når det gjelder å ha en olje-

og gasspolitikk som samsvarer med internasjonale klimamål.

Men de andre landene i nordsjøregionen levnes heller ikke mye ære i rapporten: Ingen av landene har en energipolitikk som er i nærheten av å oppfylle målene i klimaavtalen. Kun Norge og Danmark får ståkarakter på ett av områdene hver: Norge for strenge krav til utslipp i produksjonsprosessen, og Danmark for sitt internasjonale arbeid for en global utfasing av olje og gass. Norge er den klart største produsenten i nordsjøområdet, og

det eneste av landene hvor produksjonen ventes å øke frem mot 2030.

– Rapporten fra OCI viser at vårt image som et land som tar klimautfordringene på alvor, er ufortjent – og at vi må begynne å gjøre det vi snakker om: omstille oss vekk fra olje og gass, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet, og fortsetter:

– Vi er ikke overrasket over at Norge får jumboplass i denne sammenligningen. Vi har alle verktøyene vi trenger for å sikre en rettferdig omstilling vekk fra olje og gass, men våre politikere velger å ikke gjøre det. ■

Krever forbud mot hogst i hekketiden

Nå krever Naturvernforbundet forbud mot hogst i hekketiden.

Foto: Gisle Oddane

■ Hogstmaskiner er en stor trussel mot fugle- og dyrelivet om våren. Titusener av fugle- og dyreunger blir trolig drept som følge av hogst.

– Fugler og dyr trenger beskyttelse i hekke- og yngletiden, og da kan vi ikke drive med flatehogst, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

Hogst i hekke- og yngletiden er lovlig i Norge. I et brev til landbruksminister Geir Pollestad krever Naturvernforbundet nå stans i hogst i hekke- og yngletiden fra 15. april til 15. juni.

– I barhauger etter hogst på våren kan man finne reir, ødelagte egg og døde fugleunger. Av hensyn til fugle- og dyrelivet kan det ikke foregå hogst, tynning og veibygging i denne perioden, sier Gulowsen.

Hver vår og sommer får Naturvernforbundet mange henvendelser fra privatpersoner, media og andre som lurer på om store flatehogster og veibygging i skogen er lovlig i denne perioden. De fleste forundres over at dette faktisk er lovlig.

– Våren og forsommeren er tida da livet igjen virkelig våkner etter vinterdvalen. Trekkfugler kommer tilbake, det er parringsleik og fuglekvitte høres over alt. Familier etableres, reir bygges, mengder med egg legges og fugleunger klekkes. Livet starter på nytt – og så kommer hogstmaskinene, sier Gulowsen.

Naturvernforbundets Janne Melbye Gillgren på nabolagsmarked i 2022.

Foto: Fartein Rudjord

Gir tingene nytt liv

■ Den enes skrot er den andres skatt. Naturvernforbundet har siden 2022 bidratt til at nabolagsmarkeder har blitt avholdt i hele landet. Nå blir det en ny runde med Nabolagsmarked 1. juni i år.

– Nabolagsmarked løfter delingsøkonomien frem fra de digitale delingsappene, og til det mellommenneskelige. Vi ser at delingsøkonomien er det som skjer mellom deg og meg. Og siden vi står midt i en både natur- og klimakrise, er det viktig å bruke alle virkemidler for å gi folk handlingsalternativer. Ved å sikre at tingene som allerede er produsert er lengre i omløp, reduserer vi nyproduksjon. Det er nettopp det som gjør Nabolagsmarkedet så populært: folk får et handlingsalternativ, sier Naturvernforbundets fagrådgiver for miljøvennlig forbruk Janne Melbye Gillgren.

Vil du være med på å arrangere nabolagsmarked? Besøk nettsiden www.naturvernforbundet.no/nabolagsmarked.

Truls Gulowsen
Leder i Naturvernforbundet

Ingen kan gjøre alt, men alle kan gjøre noe

Det er ikke alltid like lett å få øye på, men sammen med vår demokratiske struktur, lange historie og tilstedeværelse over hele landet, er det de mange kreative, standhaftige og kunnskapsrike ildsjelene over hele landet som er den virkelig store forskjellen mellom Naturvernforbundet og de andre miljøorganisasjonene i Norge.

Som NRK og Oppsynsmannen har vist de siste månedene, er det jo dessverre ikke «noen voksne» i verken stat, regjering og kommune som passer på naturen. Uten oss ville situasjonen vært langt verre.

Som nasjonal leder i Naturvernforbundet har jeg fått møte mange av dere, på befaring, årsmøter, konferanser eller andre besøk. Det er alltid inspirerende, selv om bakteppet ofte er dystre trusler om nedbygging og ødeleggelse.

I dette nummeret av Natur og miljø får resten av dere møte et knippe slike ildsjeler, som på hver sin måte viser hvordan Naturvernforbundet kan brukes i helt avgjørende miljøarbeid. Jeg har gledet meg lenge til denne utgaven, og håper dere andre blir like stolt, imponert, inspirert og takknemlig som jeg blir av å lese om disse ildsjelene.

Samtidig, og det er like viktig: Vi er over 40 000 medlemmer i Naturvernfor-

bundet. Selvsagt er ikke alle i en livssituasjon som gjør at de kan bidra like mye som de vi møter i disse reportasjene. De aller fleste er «bare» medlem fordi de vil gi sin solidariske, økonomiske og moralske støtte til miljøraken, og synes det vi gjør er bra og nødvendig. Og det er helt normalt! Alle er velkomne, og det er ingen krav om å være verken ekspert, ildsjel eller enig

i alt. Det er fellesskapet som er folkebevegelsen.

Og kanskje, om et år eller 15, vil en del av dagens mest passive medlemmer ta en tårn i lokallaget som kasserer eller fagekspert, bidra med kakebaking, sortere klær, bygge et vipebur, delta på natur-

gledetur eller invitere en venn. Alle trenger ikke gjøre alt, men summen av alle slags medlemmer gjør oss stadig sterkere og viktigere.

Tusen takk for at du er med på laget, og særlig om du er en av de 4000 nye som meldte seg inn i vinter: Velkommen! ■

PS: Naturvernforbundets landsmøte går av stabelen i Trondheim 8 – 10. november 2024. Det er en unik anledning til å møte både ildsjeler og organisasjonsdemokrati på sitt beste. Alle lokallag og fylkeslag kan sende delegater. Anbefales!

Alle er velkomne, og det er ingen krav om å være verken ekspert, ildsjel eller enig i alt. Det er fellesskapet som er folkebevegelsen.

Nestleder Pernille Bonnevie Hansen har strikket Naturverngenserene.

Hils på Naturverngenserene

■ Linka Neumann, skaperen av villmarksgenserene, har laget et nytt design. Nå kan du skaffe deg strikkeoppskriften til en nydelig ullgenser og støtte Naturvernforbundet samtidig!

Få i verden bruker ull like mye som oss her i Norge. En strikka genser isolerer godt, også om den blir litt våt, og den kan vare i flere generasjoner

om vi stopper hullene før de får vokse seg store. Nå har Naturvernforbundet fått en nydelig gave av strikkedesigner Linka Neumann: En genseroppskrift for han, henne og hen, som omfavner livet under vann. På Naturvernforbundets nettside kan du kjøpe oppskriften til Naturverngenserene. Kjøper du den, går inntektene til Naturvernforbundet!

Landsmøte i Trondheim

■ Naturvernforbundets landsmøte blir arrangert i Trondheim i november. Mellom 8. og 10. november vil natur- og miljøvernere fra hele landet innta Trøndelags hovedstad for å bli bedre kjent med utfordringene i Norges midtre del, samt vedta prinsippprogram, arbeidsprogram og vedtekter, og velge nye folk inn til styrende roller i organisasjonen.

Landsmøtet blir holdt på Scandic Lerkendal hotell.

Transportplan på godt og vondt

I vår ble Nasjonal transportplan for de neste tolv årene lagt fram. Naturvernforbundet er skeptisk til motorveifokus, men berømmer at flere større prosjekter er tatt ut av planen.

«Den største miljøseieren i vår tid»? Det spør Naturvernforbundet Hordaland seg, etter at det ikke ble funnet rom for penger til det gigantiske motorveiprojektet Hordfast i regjeringens forslag til Nasjonal transport-

plan for 2025-2036. Men også Bybanen i Bergen er satt på vent – noe laget er betydelig mindre glade for.

– Vi er skuffet over at regjeringens framtidsplan er full av store motorveiprojekter som vil rasere enorme mengder natur og legge til rette for økt trafikk. Blant verstingene er nye motorveier gjennom naturreservater, i både Lågendeltaet og Tyrifjorden på Ringerike, sier leder Truls Gulowsen. Han mener politikerne må ta bedre kontroll over veiselskape Nye Veiers motorveiplaner, og synes transport-

Utfordringer med frivillig skogvern

■ I mars ble det vernet 12 nye skogområder i Norge, gjennom ordningen med frivillig vern. Men selv om skogvernet fikk ekstra midler i statsbudsjettet for 2024, er det fortsatt utfordrende å få skogeiere til å melde inn områder for vern.

– Vi er glade for at det er bevilget mer penger til skogvern, men det hjelper lite med penger om det ikke er skoger å verne. Derfor oppfordrer vi skogeierne til å bli med på en nasjonal vernedugnad for å sikre norsk skogsnatur for ettertiden, sier Truls Gulowsen, leder i Naturvernforbundet.

En oversikt fra Klima- og

miljødepartementet viser at svært lite skog ligger klare med tilråding til vern fra Miljødirektoratet. Tall fra november 2023 viser en dramatisk nedgang i skog som blir tilbudt gjennom ordningen med frivillig vern, hele 77 prosent mindre enn i 2020. Også i 2021 og 2022 var nedgangen betydelig. Hvis den negative trenden ikke snur, vil det bli svært vanskelig nå målene for skogvernet.

– Skogvern er en effektiv metode for å ta vare på mangfoldet i skogene. Samtidig får skogeierne godt betalt for skogen sin, og turgåerne får fantastiske naturopplevelser, sier Gulowsen. ■

planleggingen i Norge starter i feil ende.

– Politikerne må lytte til forskerne: Vi må bygge transportsystemet for framtida vi vil ha, og ikke basert på prognoser om evig vekst i bil- og flytrafikk. Det er oppskriften på økte utslipp, dramatiske naturødeleggelser og galopperende misbruk av felleskapets ressurser, sier Gulowsen.

Samtidig er Naturvernforbundet glade for økt fokus på vedlikehold og gjenbruk av veier, og for at flere større prosjekter som Møreaksen og E18 vestover fra Oslo plasseres i den såkalte «utviklingsporteføljen» – uten at det følger med penger til utvikling. Flere mener «utviklingsporteføljen» minner om en fryseboks – et sted man plasserer prosjekter man gjerne vil skrinlegge, men helst ikke vil si at det er det man gjør. ■

Lågendeltaet ved Lillehammer. Her har en tynn stripe av naturreservatet blitt avvernet for å presse igjennom bygging av en firefelts motorvei.

Foto: Tor Bjarne Christensen

 Naturvernforbundet

Bli fast giver i dag

Sammen skal vi sørge for at også de neste generasjonene får oppleve naturen vår. Tapet av natur med bit-for-bit-nedbyggingen må stoppes.

Derfor jobber Naturvernforbundet hver dag over hele landet for å sikre at naturen skal gå i arv.

Du kan gi oss økt styrke og gjennomslagskraft i dette arbeidet. Har du vurdert å støtte oss regelmessig på Vipps eller med Avtalegiro?

Da vil beløpet trekkes automatisk fra din bankkonto. Du velger selvfølgelig selv beløp og hvor mange ganger per år du ønsker å gi. Og du kan stoppe trekkene når som helst.

Du kan enkelt opprett en fast giver-avtale her på våre nettsider: naturvernforbundet.no/bli-fast-giver Eller skann QR-koden med mobilen og kom rett til siden.

Kontaktinformasjon

www.naturvernforbundet.no
Mariboegate 8, 0183 Oslo, Norge
☎ 23 10 96 10
✉ naturvern@naturvernforbundet.no

Se www.naturvernforbundet.no/medlem for mer informasjon om medlemskap

ØSTFOLD: Leder: Håkon Borch. ☎ 970 67 685
Fylkessekretær: Tom Christian O Alnæs. ☎ 957 98 395

OSLO OG AKERSHUS: ☎ 22 38 35 20.
✉ noa@naturvernforbundet.no
Leder: Nikolai Norman ☎ 918 44 282
Daglig Leder: Håkon Eide Gundersen ☎ 452 42 528

INNLANDET: ✉ innlandet@naturvernforbundet.no
Leder: Ole Midthun ☎ 916 94 760
Ingen fylkessekretær (holder på å ansette ny)

BUSKERUD: ✉ buskerud@naturvernforbundet.no
Leder: Martin Lindal ☎ 996 04 555
Fylkessekretær: Tor Kristian Eriksen, ☎ 908 81 997

VESTFOLD: ✉ vestfold@naturvernforbundet.no
Leder: Christopher Gallaher. ☎ 988 00 768
Fylkessekretær: Odin Thune, ☎ 995 48 255

TELEMARK: ✉ telemark@naturvernforbundet.no.
Leder: Helge Granlund, ☎ 905 48 858
Fylkessekretær: Odin Thune, ☎ 995 48 255

AGDER: agder@naturvernforbundet.no
Leder: Peder Johan Pedersen, ☎ 456 05 646
Fylkessekretær Marie Kvalheim Nilsen ☎ 958 81 823

ROGALAND: ✉ rogaland@naturvernforbundet.no
Leder: Hallgeir Langeland. ☎ 930 63 633
Daglig Leder: Erik Thoring. ☎ 51 52 88 11

HORDALAND:
✉ hordaland@naturvernforbundet.no.
Leder: Tom Skauge ☎ 916 06 803
Fylkessekretær Pål Fidjestøl (vikar) ☎ 911 58 009

SOGN OG FJORDANE:
✉ sognogfjordane@naturvernforbundet.no.
Leder: Rigmor Bjørkedal ☎ 913 88 676
Fylkessekretær: Øyvind Masdal

MØRE OG ROMSDAL:
✉ moreogromsdal@naturvernforbundet.no.
Leder: Louise Thoresen, ☎ 901 73 253
Fylkessekretær: Øystein Folden ☎ 918 12 542

TRØNDELAG: ✉ trondelag@naturvernforbundet.no
Leder: Magne Vågsland. ☎ 926 24 086
Fylkessekretær: Anne Guri Solem ☎ 926 07 318

NORDLAND: ✉ nordland@naturvernforbundet.no
Leder: Frode Solbakken ☎ 908 34 535
Fylkessekretær Lisa Rokkan ☎ 469 65 014

TROMS: ✉ troms@naturvernforbundet.no
Leder Per Inge Guneriusen ☎ 467 94 363)
Ingen fylkessekretær (holder på å ansette ny)

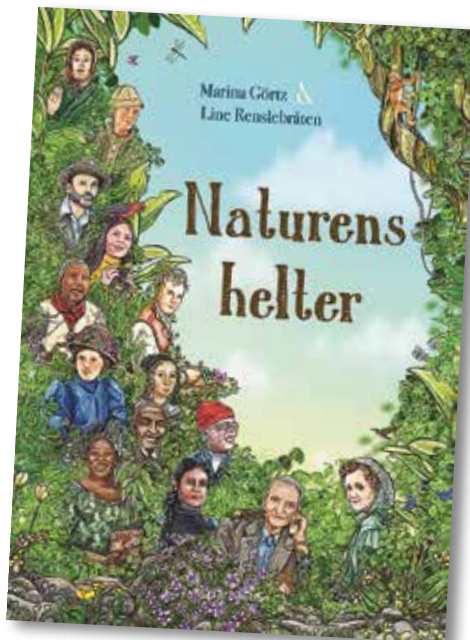
FINNMARK: ✉ finnmark@naturvernforbundet.no
Leder: Leif Wasskog, ☎ 922 46 604
Fylkessekretær Lone Bjørkman ☎ 991 54 39

NATUR OG UNGDOM: ✉ info@nu.no
☎ 23 32 74 00. Web: www.nu.no.
Leder: Gytis Blaževičius. Daglig leder: Vilja Helle Bøyum

Ta kontakt med organisasjonsavdelingen dersom listen skal endres. ☎ 23 10 96 33.
✉ organisasjon@naturvernforbundet.no

Bokomtale

Naturens helter

Marina Görtz har i flere år arbeidet for Naturvernforbundet i Trøndelag. Nå har hun gitt ut bok sammen med illustratør Line Renslebråten, en sakprosabok for barn om de som kjemper for naturen.

– I boka forteller jeg om 15 kjente og ukjente kvinner og menn som på hver sin måte gir eller har gitt en stemme til naturen, og kjemper eller har kjempet for den. Hvert kapittel har også en aktivitet som fremmer naturglede og som leseren kan gjøre alene eller sammen med andre, forteller Görtz.

Blant naturheltene i boka finner du miljøvernere Rachel Carson, sjimpanse-ekspert Jane Goodall, Mya-Rose Craig (kjent som «Birdgirl») og den norske naturverneren Hanna Resvoll-Holmsen. ■

«Naturens helter»

Marina Görtz og Line Renslebråten
Spartacus, 2024

Mer inntrykk, mindre avtrykk

Trygve Sunde Kolderup har mange jern i ilden. Han har jobbet med bærekraft og naturforvaltning i Turistforeningen, drevet reisebyrået Hvitserk og driver nå et selskap for å starte nattog mellom Norge og kontinentet, samtidig som han jobber i Spor.eco, friluftspattformen Pinsj og sitter i Innovasjon Norges strategiske råd for reiseliv – og skriver bok samtidig. «Reis bedre» viser deg hvordan du kan minske miljøavtrykket fra dine reiser og ferier, og gir inspirasjon på veien.

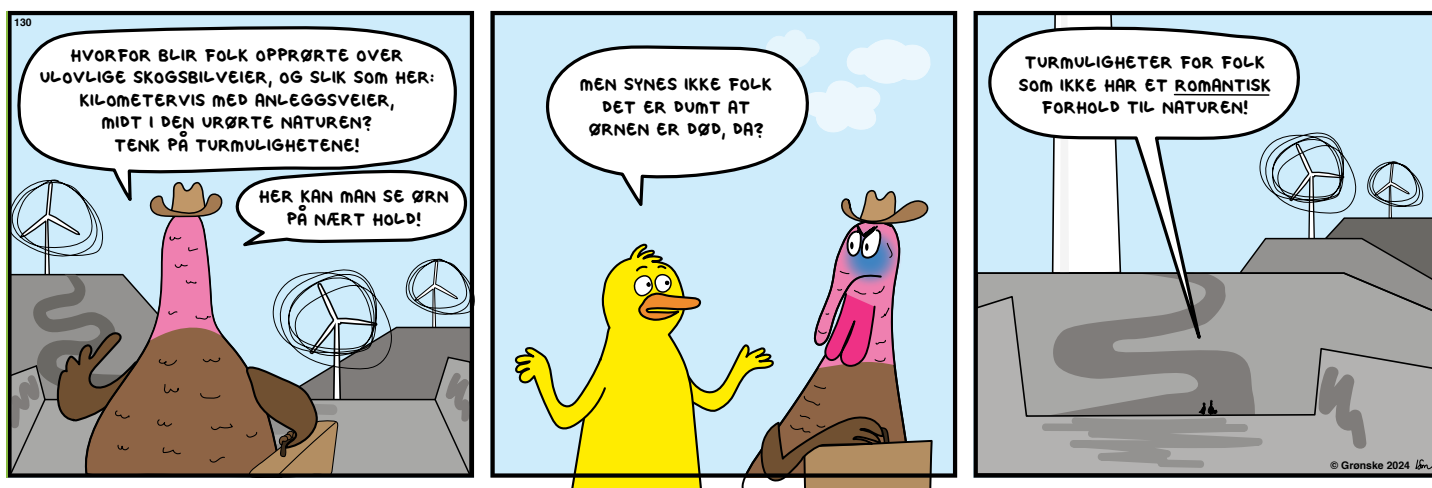
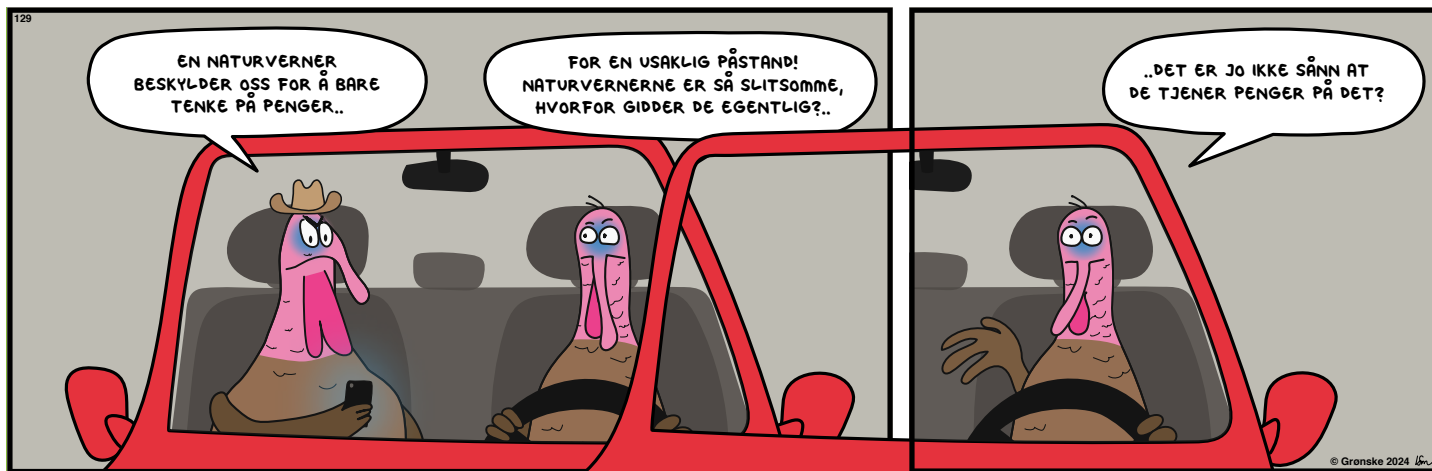
Boka spenner vidt, men en rød tråd er å unngå flyreiser. På en vanlig sydentur står flyreisen for omtrent tre fjerdedeler av miljøfotavtrykket. Kolderup selv slår et slag for toget – og for å være lenge borte, og oppleve mer, hvis du først velger å ta fly. Den inspirerende boka, som er nydelig illustrert av Øystein Vidnes, åpner kanskje noen nye (tog) dører når du skal planlegge neste ferie? ■

«Reis bedre – en guide til større inntrykk med mindre avtrykk»

Trygve Sunde Kolderup
Skald, 2024

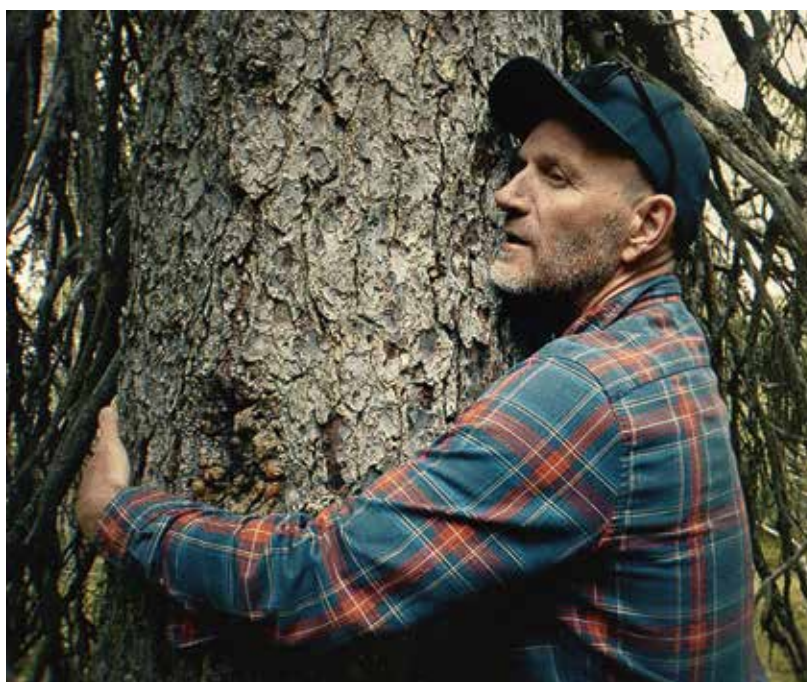

Miljøquiz

1. Hvem er programleder for NRK-serien «Oppsynsmannen», som tar for seg nedbyggingen av norsk natur?
2. Hvor mye reduserte EU sine klimagassutslipp innen kvotepliktig sektor (industri, olje/gass, luftfart) i 2023?
3. Og hvor mye har Norge redusert sine totale klimagassutslipp siden 1990?
4. Hvilken foss var den første som ble vernet i Norge, for 100 år siden, etter at Naturvernforbundet og DNT kjøpte fallrettighetene?
5. Hvor mye regner Havforskningsinstituttet med at hummerbestanden i Norge ble redusert fra 1928 til 2019?
6. Hvor mye varmere var det globalt i 2023, sammenlignet med før vi begynte å bruke fossil energi?
7. Hvor stor andel av norsk oppdrettslaks dør av sykdom og skader i merdene?
8. I desember 2024 planlegges det en ny, direkte utenlandsforbindelse med tog fra Norge. Mellom hvilke to byer?
9. I hvilken kommune ligger Garbergelva, som Naturvernforbundet har jobbet i flere tiår med å verne?
10. Ved hvilken norsk by planlegges det motorveier over internasjonalt vernede våtmarker, samtidig som jernbanelinja som er planlagt samme sted har blitt skrinlagt? lyskunst og ble feiret med en familiedag 15. april 2023?

SVAR: 1: Bård Tufte Johansen. 2: 15,5 prosent. 3: 4,6 prosent. 4: Vettfossen. 5: Redusert med 92 prosent – og klassifisert som sårbar på rødlista for norsk natur i 2021. 6: Temperaturstigning på 1,45 grader – 2023 var det klart varmeste året noensinne i moderne tid. 7: Hver sjette fisk. 8: Trondheim og Stockholm. 9: Selbu, Trøndelag. 10: Hønefoss.

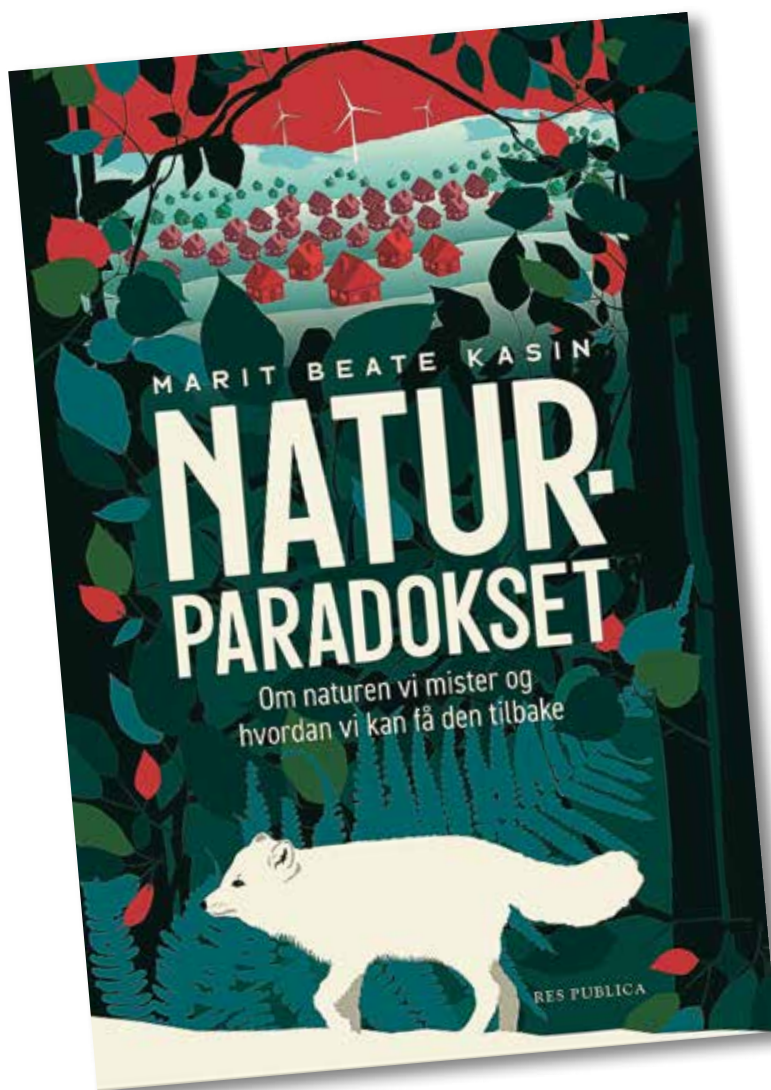
Burde vært pensum

En sjelden gang dukker det opp ei bok som går rett i sjela til Naturvernforbundet. Marit Beate Kasin treffer midt i blinken.

I 2021 publiserte Avisa Valdres den gravejournalistiske serien «Hytteparadokset». Journalist Marit Beate Kasin går i denne boka ett skritt lengre enn den bejublete artikkelserien, og resultatet er kanskje den aller mest inspirerende, lettleste, engasjerende og, ja, beste boka om norsk naturpolitikk som jeg har lest. Noensinne.

Her finner du selvfølgelig historier om hyttebygging og hyttenes påvirkning på naturen. Men forfatter Kasin klarer å blande inn både økofilosofi, villrein og forvaltning av høyfjellet, turisme, elektrifisering av sokkelen, vindkraft, gruvedrift på havbunnen, Alta-saken, gruver, skog, rovdyr, naturrestaurering og mye mer uten at det blir tungt, trist og traurig. Språket er drivende godt, og boka fungerer fint som lesning fra perm til perm, men kan også tjene som en meny over hvilke utfordringer norsk natur står overfor, og hva vi kan gjøre med det. Litt som Naturvernforbundets prinsippprogram og handlingsplan i en langt mer lesverdig innpakning.

Kasin har, som en av Norges beste hundekjørerere, flere timer i naturen enn de fleste norske journalister. Hennes kunnskap og engasjement lyser ut av sidene i denne sparsomt illustrerte boka, der språket står for koloritten. Likte du NRK-serien «Oppsynsmannen» (der Kasin var en av bidragsyterne) men ønsker litt mer kjøtt på beinet, kommer denne boka til å treffe deg. Garantert. Dette er en bok som treffer midt i Naturvernforbundets sjel, og samtidig er lettlest, kunnskapsspekket og inspirerende. Obligatorisk lesning! ■

«Naturparadokset» – om naturen vi mister og hvordan vi kan få den tilbake

Marit Beate Kasin
Res Publica, 2024

Under 1% av bilens katalysator går til spille.

Det blir bare smuler igjen. Så å si alt av katalysatoren blir gjenvunnet.

Returbransjen har vært gjennom en revolusjon siden innføringen av vrakpanten i 1978. I dag oppnår vi en gjenvinningsgrad på 98,2% når vi gjenvinner norske vrakbiler. Nye utvinningsmetoder gjør at vi kan skille ut mikroskopiske mengder verdifulle metaller som platina, palladium og rhodium fra katalysatorene. Rhodium har en markedsverdi på rundt 5.000 kr grammet.

Alle materialene som gjenvinnes fra vrakbilene blir en del av sirkulærøkonomien. Vrakbilenes materialer er dermed en viktig råvarekilde for mange aktører. I 2023 ble 88,2% av materialene i norske vrakbiler gjenvunnet (inkludert ombruk og materialgjenvinning). Bilbransjens innsats har gjort returordningen lønnsom og verdifull for miljøet.

Når bilen vrakes er det ikke slutten - men starten på en ny historie

Kilder: autoretur.no, Bilretur AS, ARC Metal AB, Johnson Matthey

AUORETUR

Bilbransjens eget returselskap

Nesten hele bilen gjenvinnes

Foto: Wim Lassche
Fra Engebøfjellet med utsikt over Vevring og Førdefjorden

JJA

til en ren fjord
NEI til gruveavfallsdumping!

 Naturvernforbundet

 NORGES
RÅFISKLAG

WWF
NORGE